

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE**

-

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Výroba nápojů v České republice - transformace a
aktuální trendy**

Vedoucí práce: Mgr. Michal Vančura, Ph.D.

Autorka práce: Pavlína Jordáková

České Budějovice 2011

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra geografie

Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina JORDÁKOVÁ**

Studijní program: **B1301 Geografie**

Studijní obor: **Geografie pro veřejnou správu**

Název tématu: **Výroba nápojů v České republice - transformace a aktuální trendy**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Práce s literaturou a www stránkami věnovanými problematice výroby nápojů, jako jednoho z oborů potravinářského průmyslu, geografickým aspektům transformace tohoto oboru a aktuálním trendům - zpracování rešerše.
2. Definování základních procesů a jevů vztahujících se k problematice lokalizace průmyslových podniků, rozvoje výroby nápojů a vlivu transformačních procesů v české ekonomice na tento potravinářský obor.
3. Získání relevantních dat a údajů o výrobě nápojů v ČR na počátku devadesátých let 20. stol. a ze současného období.
4. Počítačové zpracování dat a údajů - grafy, tabulky, kartogramy, kartodiagramy.
5. Zpracování vlastního textu diplomové práce - stručné zhodnocení historie výroby nápojů, zhodnocení transformačního vývoje v 90. letech 20. stol., současná situace, prognózy možného vývoje, konkrétní dopady transformace NH na obor výroby nápojů. (zaměstnanost, výroba).
6. Závěrečné úpravy a redakce DP.

Rozsah grafických prací: tabulky, grafy a kartogramy v textu
Rozsah pracovní zprávy: 40 - 50 str.
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Publikace MPO ČR, ČSÚ, ad.

Vančura, M., 2002. Transformace českého potravinářského průmyslu po roce 1989. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Brno, 160 s.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Michal Vančura, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 24. dubna 2009
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2010

doc. PhDr. Alena Hošpesová, Ph.D.
děkanka

doc. RNDr. Jan Kubeš, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 24. dubna 2009

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

29. dubna 2011

Pavčina Jordáková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala Mgr. Michalu Vančurovi, Ph.D. za trpělivost a odborné vedení během bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce sleduje vývoj nápojového průmyslu a dopady transformačních procesů v nápojovém průmyslu po roce 1989. Dále se věnuje aktuálním trendům ve výrobě nápojů v souvislosti s ekonomickou situací České republiky.

Bakalářská práce se zaměřuje na základní procesy vztahující se k problematice nápojového průmyslu, jeho historického vývoje a zaměření je zde hlavně na začátek 90. let na vliv transformace na jednotlivá odvětví nápojového průmyslu. V další části je sledován vývoj na začátku 21. století a aktuální trendy. V závěru je navrhnout možný vývoj do budoucnosti s přihlédnutím k současnému stavu odvětví a stavu největších průmyslových podniků. Text je doplněn o tabulky, grafy zpracovaných na základě ekonomických ukazatelů v odvětví. Mapy v textu a v příloze jsou vytvořeny formou kartogramu bodovou metodou v programu ARCGIS 9.3.

Klíčová slova: nápojový průmysl, transformace, Česká republika

Annotation

This bachelor's thesis monitors the development of beverage industry and the results of transformation processes in the beverage industry after 1989. Furthermore, it deals with current trends in the beverage production in connection with the economic situation of the Czech Republic.

This thesis focuses on basic processes related to the problem of industrial businesses setting and on historical development which the beverage industry went through. It focuses mainly on the beginning of 90s and the influence of transformation on individual branches. Another part monitors the development at the beginning of the 21st century and current trends. The conclusion suggests a possible future development with reference to the current state of the business line and the state of the largest industrial businesses. The text is completed with tables, diagrams and summary charts in attachments made on the basis of economic indicators in the business line. Maps in the text and the attachment are made by means of kartogram point-by-point method in the program ARCGIS 9.3.

Key words: beverage industry, transformation, the Czech Republic

OBSAH

1. Úvod.....	- 8 -
1.1 Cíl práce.....	- 9 -
1.2 Metodika práce.....	- 9 -
1.3 Literární rešerše.....	- 11 -
2. Vymezení a charakteristika nápojového průmyslu.....	- 13 -
3. Transformační vývoj po roce 1989.....	- 15 -
3.1 Charakteristické fáze ekonomiky v ČR.....	- 16 -
4. Vývoj nápojového průmyslu.....	- 18 -
4.1 Vývoj nápojového průmyslu do 2. světové války.....	- 18 -
4.2 Vývoj nápojového průmyslu 1945 - 1989.....	- 20 -
4.3 Transformace a nápojový průmysl v 90.letech 20.století	- 23 -
4.3.1 Alkoholické nápoje.....	- 25 -
4.3.2 Nealkoholické nápoje.....	- 27 -
5. Celková produkce nápojů v 90. letech 20.století a začátku 21.století	- 30 -
5.1 Regionální struktura a změny v nápojovém průmyslu.....	- 33 -
6. Jednotlivá odvětví nápojového průmyslu.....	- 35 -
6.1 Výroba a produkce piva.....	- 35 -
6.2 Výroba a produkce vína.....	- 40 -
6.3 Výroba a produkce lihovin.....	- 45 -
6.3.1 Spotřeba alkoholu.....	- 50 -
6.4 Výroba a produkce nealkoholických nápojů.....	- 51 -
7. Produkce a zahraniční obchod v nápojovém průmyslu.....	- 55 -
8. Vývoj a hodnocení nápojového trhu před a pod vlivem globální krize.....	- 58 -
8.1 Ukazatele budoucího rozvoje nápojového průmyslu	- 61 -
9. Závěr.....	- 63 -
10. Seznam použité literatury.....	- 66 -
11. Přílohy.....	- 74 -

1. Úvod

Nápojový průmysl je současně s potravinářským průmyslem zásadní složkou zpracovatelského průmyslu a jeho význam v ekonomice České republiky stále roste. Hlavně díky jeho roli a rostoucímu vlivu v průmyslu bylo zajímavé sledovat jeho historický vývoj a to již od poloviny 18. století, kdy se způsob výroby začal měnit z nejstarší formy domácího zemědělství, přes manufakturní výrobu až k dnešní průmyslové výrobě.

Bakalářská práce se zaměřuje na transformační změny v hospodářství a ekonomice na přelomu 90. let 20. století, na stav a produkci nápojového průmyslu v té době a současnosti z hlediska nejen produkčních charakteristik jednotlivých segmentů průmyslu, ale i surovin jako chmel a vinná réva.

V první kapitole je sledováno období před 2. světovou válkou, kde je popsán vývoj průmyslu již od konce 19. století, a následně je zde zaměřeno na důležité etapy vývoje nápojového průmyslu, hlavně na období změn v hospodářství České republiky, jako je například, vznik Československé republiky a období do 2. světové války.

Dále je zde popsán vývoj potravinářského a nápojového průmyslu mezi lety 1945 - 1989, kde se práce také zaměřuje i na obecné charakteristiky průmyslu Československé socialistické republiky. V následující kapitole jsou zmíněné problémy spojené s transformací ekonomiky po roce 1989, ale hlavně je zde popsán stav jednotlivých segmentů nápojového průmyslu v tomto období a jejich produkční charakteristiky. V této části je také lokalizace jednotlivých složek nápojového průmyslu na území České republiky.

V další části je předmětem bakalářské práce produkce a stav nápojového průmyslu od začátku 21. století, kde jsou sledována data od roku 2000 do 2009 a krátce popsána regionální struktura, prostorové rozmístění tohoto segmentu hospodářství, zahraniční obchod s nápoji a základní makroekonomické charakteristiky vztahující se k současnému stavu nápojového průmyslu.

Poslední kapitola je věnována hlavním směrům možného rozvoje nápojového průmyslu v souvislosti se současnou situací a následné zhodnocení práce v závěru a zevrubné rekapitulování hlavních vývojových produkčních linií v nápojovém průmyslu.

1.1. Cíl práce

Cílem této práce je podat celkový přehled o vývoji a změnách v nápojovém průmyslu s důrazem na 90. léta 20. století. Dále je zde zhodnocení historického vývoje a určení základních charakteristik a proměnných, které se vztahují k jednotlivým etapám vývoje, ale také objasnění současného stavu nápojového průmyslu a jeho lokalizace. Dílčím cílem je sledovat vývoj objemu produkce jednotlivých segmentů nápojového průmyslu, které se podílejí na utváření průmyslové produkce nápojů na trhu. Dílčím cílem je sledování vlivu zahraničního obchodu na rozvoj nápojového průmyslu a možný rozvoj v budoucnosti.

Jako výchozí hypotéza pro práci byla zvolena následující teze:

- Nápojový průmysl se v období transformace začal měnit a to z hlediska složení firem na trhu a celkové produkce jednotlivých složek nápojového průmyslu. Změny probíhaly ve všech složkách nápojového průmyslu a vliv měl například i rozvíjející se zahraniční obchod a změna tuzemského trhu.

1.2. Metodika práce

Podkladem pro tuto práci bylo shromažďování a analýza dostupných dat z nejrůznějších zdrojů z oblasti nápojového průmyslu a sledování jejich vývoje a od tohoto se odvíjela metodika celé práce. Důraz je zde kladen zejména na statistická data týkající se nápojového průmyslu jako celku (tedy jeho nejdůležitější makroekonomické charakteristiky) a data za jednotlivé sekce a oddíly, kde bylo použito základní členění dle klasifikace CZ-NACE.

Základní výstupy se týkají nápojového průmyslu, a pokud tato data nebyla dostupná (to se stávalo u starších dat, kdy užší třídění nebylo k dispozici), tak potravinářského průmyslu. Jednotlivým částem nápojového průmyslu a vývojovým etapám nebylo věnováno stejného rozsahu textu, z důvodu nedostatečného počtu pramenů, ale i díky rozsahu bakalářské práce. Data byla shromažďována hlavně díky ročenkám na statistickém úřadu a publikacím nacházející se v knihovně Českého statistického úřadu.

Obecně literatura na toto téma v současné době není obsáhlá, to je možno konstatovat s ohledem na ostatní dílčí obory zpracovatelského průmyslu, a tím je zde

větší nutnost čerpat ze statistických dat vydávaných ČSU. Ve většině dostupných publikací se jedná pouze o dílčí problémy nápojového průmyslu, jako jsou specializované výrobní procesy jednotlivých nápojů a specifické složení nápojů a technická struktura výrobních linek. Pro celkové sledování dat bylo využito všech dostupných zdrojů a je zde nutno konstatovat neochotu svazů výrobců v poskytování dat za jednotlivé firmy a výrobce, kteří byli kontaktováni osobně, to se konkrétně týká svazu destilátérů a minerálních vod. Pro informace o současné situaci byly nejprůnosnější webové servery MZE, MPO, ale také Agrární portál.

Údaje o produkci nápojového a potravinářského průmyslu a jednotlivých nápojových firem a organizací jsou znázorněny pomocí tabulek a následně pomocí sloupcových grafů.

Členění nápojů je dáno dle klasifikace CZ-NACE, platné od 1. 1. 2009 a starší data dle klasifikace OKEČ, která byla v průběhu let upravována a revidována. Rozdíly v rozdělení jednotlivých nápojů v tabulkách, jsou dány odlišným členěním v klasifikaci OKEČ a její změny, jsou vidět hlavně v roce 1993 (zde se to týká hlavně tabulky č. 9). Následně bylo použito výpočtu průměru k zjištění průměrné produkce nápojů za 20 let výroby. Celkový souhrnný liniový graf byl vytvořen součtem limonád a sodovky, které se v dalších letech označovaly jako ostatní nealkoholické nápoje.

Data vztahující se k nápojovému průmyslu, jsou v mnohých případech neúplná a celková statistická data nalezneme ve většině případů pouze ve zmiňovaných statistických ročenkách, ovšem v tomto zobrazení nalezneme pouze celkové výstupy za jednotlivá odvětví nápojového průmyslu. Údaje za jednotlivé firmy a výrobce a jejich produkční charakteristiky byly nalezeny pouze za dílčí roky, hlavně na začátku 21. století jsou data nedostupná. To se vztahuje hlavně k produkci lihovarnických firem po roce 2000.

Tento stejný problém se vyskytl i v dokumentaci vývoje mezi lety 1945-1989, kdy byla data neuspořádaná a v mnohých případech se data ve stejných letech, ale z různých zdrojů lišila, a proto bylo použito výstupů za potravinářský průmysl a jeho hlavní problematiku a specifické složky nápojového, pokud byla dostupná.

Dále pro zobrazení shromážděných dat v mapách, bylo použito geografického informačního systému ARCGIS 9.3 a podkladových map České republiky ze školního serveru JCU. Pro hodnocení zahraničního obchodu tohoto segmentu průmyslu bylo zvoleno základní členění dle množství exportu a importu a výpočet výsledného salda. V závěru práce je navržen možný budoucí vývoj s přihlédnutím k dostupným statistikám o

budoucím státním a globálním vývoji průmyslu. Pro tuto analýzu je nutno pochopit stávající situaci na trhu s nápoji a zde bylo pro vysvětlení použito stávajících základních makroekonomických charakteristik.

1.3. Literární rešerše

Zdroje informací na tuto bakalářskou práci jsou z 3 základních okruhů. Prvním okruhem byla literatura vztahující se k historickému vývoji nápojového průmyslu. Soubornou publikací o vývoji nápojového průmyslu je od Škodové-Parmové (2007), kde se řeší historický vývoj průmyslu na území ČR a je zde rozebrán i vývoj nápojových výroben a manufaktur.

Rozmístění nápojového průmyslu a zejména lihovarnictví bylo nalezeno v Atlase Československé republiky (1935), a dále v Atlase Československé socialistické republiky (1966), kde je na tematických mapách zobrazen stav a lokalizace podniků v oboru lihovarnictví a nápojového průmyslu jako celku. Stav nápojového a potravinářského průmyslu v období 1945 - 1989 je popsán díky Přehledu základních ukazatelů o vývoji národního hospodářství ČSSR (1988), 20 let rozvoje Československého průmyslu (1965) a publikaci Československá socialistická republika 1945-1980 (1982). Další publikace, ve kterých jsou obsaženy informace o historickém vývoji nápojového průmyslu, jsou Hospodářské a sociální dějiny Československa (PRŮCHA, V. 2004,2009), zejména 2. díl, kde se autor zabývá hospodářstvím Československa od roku 1918- 1992. Tímto tématem, avšak z jiného pohledu, se zabývá i Ekonomická geografie Československé republiky (HAUFLER, 1984). Zde je ucelený pohled na hospodářství a nápojový průmysl, v kontextu k ostatním oblastem průmyslu. Důležitý zdroj tvořila i Mišterova Geografie Československé socialistické republiky (1985).

Druhý okruh literatury se vztahoval k transformaci ekonomiky a průmyslu v roce 1989. K tomuto období pro moji práci byla stěžejní dizertační práce Transformace průmyslové výroby v České republice v 90. letech (VANČURA, 2002) a publikace Aktuální problémy ČR – 1. díl (TOUŠEK, VANČURA, 1996), které dokumentují transformační změny a popis jednotlivých průmyslových odvětví. Důležitý zdroj informací o tomto období, poskytuje dílo Ekonomická transformace v České republice, makroekonomický vývoj a hospodářská politika od J. JONÁŠE, ve kterém je

zhodnocen celkový makroekonomický pohled na situaci a poskytuje ucelený pohled na změny a strukturu hospodářství okolo roku 1989. Toto téma je dále analyzováno, ovšem pouze jako dílčí problém, například i v publikacích od HEJTMANA (2002), ŠULCE (1993) a JENÍČKA (1991) Dalšími autory zabývající se tímto tématem jsou například Vencovský (2003) či Pulpán (1990).

O současné situaci nalezneme nejvíce relevantních informací v publikacích vydávaných ministerstvem zemědělství a to hlavně v Panorama potravinářského průmyslu, kde je značná část textu věnována nápojovému průmyslu. Tato publikace je v současnosti dostupná na internetovém serveru MZE. Díky každoročnímu vydávání lze sledovat vývoj potravinářského průmyslu v průběhu posledních let a to z hlediska souborných statistických výstupů z nápojového průmyslu. Periodicky vycházející publikace, které jsou dostupné, jsou specializované časopisy, které vydávají organizace sdružující výrobce nápojů, nebo obecnějšího charakteru, které zastupuje Potravinářský zpravodaj pojednávající zevrubně o aktualitách všech odvětví potravinářského průmyslu. Zdroje, ve kterých jsou obsaženy informace o současném průmyslu a ekonomické situaci, je například publikace Ekonomika agrárního sektoru (BOHÁČKOVÁ, 2008), nebo publikace od R.WOKOUNA a J. ČERVENÉHO (2008)

Ve sběru dat pro podklady pro tematické mapy bylo použito webových stránek Českého statistického úřadu a internetových zdrojů organizací informující širokou veřejnost o současném stavu nápojového průmyslu a to www.agris.cz, www.pivniinfo.cz, který pojednává o historii a současnosti pivovarnictví a zobrazuje všechny činné pivovary i minipivovary. Zde jsou i aktuality o současném dění v pivovarnictví. Oproti tomu www.agris.cz není specializovaný na jednu složku průmyslu a informuje průřezem o všech problémech týkající se nápojů, ale i dalších složek potravinářského průmyslu.

Specializované časopisy se vyskytují častěji, jako příklad bych uvedla, časopis Vinařský obzor, který informuje pěstitele a veřejnost zajímající se o problematiku vinařství, o nových trendech v pěstitelství, o legislativě a novinkách v oboru. Tato data jsou sice obsáhlá, ale pro geografickou práci ve většině případů naprosto nevhodná.

2. Vymezení a základní charakteristika nápojového průmyslu

Nápojový průmysl patří mezi tradiční odvětví průmyslu s dlouhou historickou tradicí na našem území. Nápojový průmysl spadá do sekce potravinářského komplexu. Celé potravinářství je úzce spjato s domácí zemědělskou výrobou (vytváří s ní takzvaný agrokomplex) a tím je závislé i na stavu zemědělské produkce. V současnosti se klade důraz především na „trvale udržitelný rozvoj“. Tímto se bere ohled na životní prostředí a nutnosti zachování biodiverzity prostředí.

Tyto agrokomplexy a i celé zemědělství hrají pouze malou roli v celkovém hospodářství - tvoří pouze malou část HDP a nemají takovou výkonnost jako ostatní obory hospodářství ČR. V současnosti je nutná tzv. agrární politika- nebo ochranná politika, která slouží k ochraně domácích producentů plodin (jako je v tomto případě chmel, vinná réva a další produkty vhodné pro výrobu alkoholických nápojů), aby byli konkurenceschopné oproti zahraničním pěstitelům (BOHÁČKOVÁ, I 2004).

Nápojový průmysl je na území České republiky rozmístěn rovnoměrně a dá se říci, že v každém větším městě je výroba nápojů. Lokalizační hledisko, co se týče surovin, lze vzít v potaz v oblasti výroby vína a stáčení minerálních vod. Tato dvě odvětví jsou lokalizována do místa výskytu potřebných surovin pro výrobu, v lokalizaci ostatních výrobních odvětví nápojového průmyslu hrají spíše roli socioekonomické faktory než zmíněné klimatogeografické faktory, jako jsou suroviny, podnebí a další.

V současné době platí základní odvětvové členění ekonomických činností podle platné legislativy v ČR dle CZ-NACE (platné od 1. 1. 2009), kde je rozdělován nápojový průmysl:

- **Sekce: C** – Zpracovatelský průmysl

- **Podsekce: 11**- Výroba nápojů

- **Oddíly: 11.01** - Destilace, rektifikace a míchání lihovin

11.02 - Výroba vína z vinných hroznů

11.03 - Výroba jablečného vína a jiných ovocných vín

11.04 - Výroba ostatních nedestilovaných kvašených nápojů

11.05 - Výroba piva

11.06 - Výroba sladu

11.07 - Výroba nealkoholických nápojů; stáčení minerálních a ostatních vod do lahví.

Před rokem 2009 byl nápojový průmysl dle Českého statistického úřadu řazen do odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ – platná od 1. 1. 2003) Tato klasifikace člení na sekce, podsekce a oddíly a nápojový průmysl spadá:

- **Sekce: D-** Zpracovatelský průmysl

- **Podsekce: DA** - Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků.

- **Oddíl: č. 15** - Výroba potravinářských výrobků a nápojů

15.9 - Výroba nápojů

15.91 - Výroba destilovaných alkoholických nápojů

15.92 - Výroba etylalkoholu kvašením

15.93 - Výroba hroznového vína

15.94 - Výroba ovocného vína

15.95 - Výroba jiných nededilovaných kvašených nápojů

15.96 - Výroba piva

15.97 - Výroba sladu

15.98 - Stáčení minerální a pitné vody a výroba nealkoholických nápojů
(Změny ve struktuře jednotlivých sekcí a oddílů ve srovnání dle OKEČ a CZ-NACE, ČSU[cit. 10. 11. 2010])

Dřívější klasifikace průmyslových činností se nazývala Jednotná klasifikace průmyslových oborů a výrobků (JKPOV) a tato klasifikace platila již od roku 1966, kdy tvořila základní nástroj pro oborové řízení a plánování, pro zpřesnění metod zjišťování bilančních vazeb a proporcí mezi výrobou a spotřebou a při řízení národního hospodářství a v dodavatelsko-odběratelských vztazích.

Tato jednotná klasifikace byla závazná v národohospodářské evidenci a dokumentaci a součástí byly i oborové číselníky průmyslových výrobků, v kterých byly rozříděny průmyslové výrobky až na konkrétní položky sortimentu. (VYHLÁŠKA Ústřední komise lidové kontroly a statistiky ze dne 30. června 1965 o zavedení a využívání jednotné klasifikace průmyslových oborů a výrobků a jednotné klasifikace v zemědělství a v lesnictví č. 71/1965 Sb. [cit. 22. 11. 2010]), ovšem od roku 1989 se stával zastaralou, protože nezahrnovala některé aktivity, které se začaly po roce 1989 vytvářet.

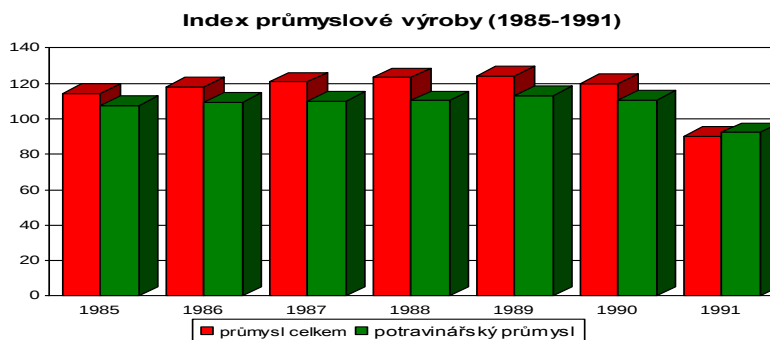
Porovná-li rozdělení nápojového průmyslu dle klasifikace CZ – NACE a klasifikace OKEČ, obecně se jedná o změny ve vymezení činností a některá odvětví jsou v CZ-NACE zařazována mimo průmyslové činnosti. V konkrétním dělení je možno sledovat sloučení sledovaných charakteristik nápojového průmyslu

v nejnovějších statistických publikacích a specifikaci rozdělení a klasifikaci vyráběných nápojů. Dále informace se nově primárně rozděluje ve formě indexů.

3. Transformační vývoj po roce 1989

Pro objasnění a lepší přehlednost v problematice nápojového průmyslu je nutno předestlat celkovou charakteristiku průmyslu a jeho tržní základy v České republice, které se začaly formovat po roce 1989. Tyto celospolečenské změny a krize jsou nadále odrazem stavu průmyslu, který trval od roku 1948 a který bude podrobněji popsán v následujících kapitolách. V 1989 začala na našem území transformace ekonomiky. Jednalo se o přechod z centrálně plánovaného hospodářství (direktivně řízené státem) na tržní ekonomiku. Bylo potřeba změnit celou hierarchii uspořádání průmyslové výroby, kde byl preferován rozvoj pouze určitých odvětví (na konci 80. let to byl zejména rozvoj těžkého průmyslu) a na trhu figurovaly ve většině případů pouze velké podniky a existence malých a středních výroben byla potlačována (TOUŠEK, VANČURA, 1996).

Graf 1.: Index průmyslové výroby mezi lety 1985- 1991

Zdroj: Statistický úřad ČR, Statistická ročenka z roku 1992

Poznámka: data vždy k 31. 12., údaje jsou zde v %, kdy rok 1980=100%

Reakce na tento přechod je patrná z indexu průmyslové výroby mezi lety 1985-1991 (Graf 1.), kde je patrný výrazný útlum po roce 1990. Po tomto roce byl sledován pokles z 110,7% až na 92,3% průmyslové výroby stavu z roku 1980.

Průmyslové podniky se stávají s ohledem na západní trhy nekonkurenceschopné a dochází k zavírání nerentabilních poboček, ale také ve velké míře k propouštění zaměstnanců a to hlavně v důsledku snižování nákladů na výrobu produktů. Restrukturalizace výroby v tomto období je velice pomalá a to s ohledem na nedostatek

financí díky nedostatečným nebo omezeným investicím do výroby a neschopnost modernizace (TOUŠEK, VANČURA, 1996)

Změny v organizační struktuře národního hospodářství byly velmi významným milníkem pro budoucí směřování průmyslu. Dřívější politické a ekonomické vztahy s východem byly postupně přetrhávány hlavně v rámci RVHP a nastala nutnost orientace na nové trhy. (JONÁŠ, 1997) Prvním krokem v transformaci hospodářství byla privatizace. Pro nápojový průmysl jsou důležité restituce (podle zákona z 2. 9. č. 403/1990Sb), dále malá a velká privatizace (ŠKODOVÁ - PARMOVÁ, 2006).

Díky těmto transformačním krokům začala vznikat struktura vyspělé tržní ekonomiky, která byla stále naprosto odlišná od dnešního stavu. Například, co do počtu ekonomických subjektů existovalo k 1. 1. 1990 pouze 18 837 ekonomických subjektů a k 31. 12. 2005, jich již bylo 2 388 490 a při těchto údajích připadal podíl nestátní sféry na tvorbě HDP (Hrubý domácí produkt) 1990- 12,3% a v roce 2005 až 80,5% (HEJTMAN, 2006)

3.1. Charakteristické fáze transformace ekonomiky v ČR

V této kapitole jsou popsány jednotlivé počáteční fáze průmyslu a ekonomiky Československé republiky a v pozdějších letech České republiky, a následné dopady těchto fází pro podniky a výroby.

Největší propad průmyslu byl zaznamenán v roce 1991, kdy byla zahájena rozsáhlá liberalizace cen a zahraničního obchodu, tedy dva důležité atributy transformačního procesu hospodářství. Negativní dopad na podniky a jejich produkci alkoholických i nealkoholických nápojů mělo na krátké období omezení a v některých případech i naprosté zrušení dotací ze státního rozpočtu.

Podniky se ocitly v situaci, kdy si svou činnost musely ze dne na den financovat z vlastních zdrojů a komerčních půjček, bez finanční pomoci státu. Tímto se omezila produkce výrobků, hlavně v roce 1991, kdy produkce klesla o 17%. Pokles produkce měl na svědomí i ztrátu odbytišť. V dřívější centrálně plánované ekonomice měla zajištěn dostatečný počet odběratelů a spotřebitelů. Nové období bylo obdobím změn a reformací a mnohé podniky v této situaci zvolily vyčkávací postoj. (JONÁŠ, 1997)

Druhé období nastalo mezi lety 1994-1996, kdy začala růstová fáze transformace. Z hlediska růstu hospodářství se HDP začalo přibližovat roku 1989 a

dosáhlo 94% HDP z roku 1989 a průmyslová výroba dosáhla 80,7% výkonu z roku 1989. Z tohoto se dá vyvodit oživení důležitých odvětví průmyslu (HDP bylo v roce 1991 ještě na nižší úrovni). Tento stav nastal díky přílivu zahraničního kapitálu a ochotě zahraničních partnerů investovat do podnikání v České republice. Oživení v potravinářství a výrobě nápojů se projevilo hlavně v roce 1995, kdy produkce vzrostla o 4% oproti roku 1989. (JONÁŠ, 1996)

Ke konci roku 1996 se začala uplatňovat přísná restriktivní politika (tzn. zvýšení úroků), což vedlo ke zpomalení hospodářského růstu. Toto opatření přispělo k nástupu krizové fáze, která se naplno projevila na začátku roku 1997 a pokračovala až do přelomu roků 1998/1999. V tomto období se český stát začal odlišovat od ostatních postkomunistických zemí, které v těchto letech začaly vykazovat období pomalého, avšak trvalého růstu hospodářství.

Zaostávání se ještě výrazněji ukazovalo ve srovnání se západními zeměmi. Pro srovnání HDP zaostávalo o 4% za úrovní v roce 1989, ovšem HDP západních zemí vzrostlo o 20% ve srovnání se stejným rokem. K vzestupu průmyslu a jeho produkce došlo až po roce 1999, kdy byly důležité podniky znovu předprodávány a přeorganizovávány. (ŠKODOVÁ - PARMOVÁ, 2006)

Pro přehlednost v tabulce č. 1 je znázorněn vývoj HDP a průmyslové výroby mezi lety 1990 a 2000. Nejvíce je zde patrná první transformační krize v roce 1993, kdy HDP dosáhlo pouhých 88 % oproti roku 1990. Ten samý efekt je patrný i v průmyslové výrobě a stoupající nezaměstnanosti, která je druhotným projevem krize, a zaostávání podniků a výroby. Největší přírůstek nezaměstnanosti je zaznamenán mezi lety 1995-1998, kdy počet nezaměstnaných stoupl o 202 tisíc lidí. Dle mého názoru je tento stav významným ukazatelem stoupající krize a pomalejší reakce pracujících na změnu pracovního trhu a pracovních příležitostí. (ŠKODOVÁ - PARMOVÁ, 2006)

Tabulka 1.: Vývoj HDP a průmyslové výroby (1990-2000)

Ukazatel	1990	1993	1995	1998	1999	2000
HDP v % (1990=100%)	100	88	95,2	96,7	95,9	98,5
Průmyslová výroba v % (1990=100%)	100	68	76	83	80	85,5
Nezaměstnaní v tis.	-	39	185	387	488	465

Zdroj: ŠKODOVÁ - PARMOVÁ, 2006

Poznámka: data vždy k 31.12.

4. Vývoj nápojového průmyslu

V této části bakalářské práce je již sledován konkrétní ekonomický a produkční vývoj nápojového průmyslu.

4.1. Vývoj nápojového průmyslu na území ČR do 2. světové války

V první sledované etapě vývoje, tedy do konce 19. století, byl rozšířen manufakturní způsob výroby. Tento způsob výroby umožnil rozrůstání trhu a možnost odbytu ve větším množství zboží a výrobků, než tomu bylo do této doby. První manufaktury vznikaly hlavně v odvětví lehkého průmyslu, například ve sklářství a textilní výrobě, ale postupně se rozšířili na celé spektrum hospodářství. V nápojovém průmyslu se rozvoj manufaktur promítl nejvíce do odvětví lihovarnictví, kde mezi lety 1828-1838 stoupl počet registrovaných výroben lihu a likérů z 8 až na 41. K všeobecnému hospodářskému rozvoji přispíval i vzrůstající počet obyvatel a s tím související spotřeba lihu a ostatních nealkoholických nápojů. (ŠKODOVÁ - PARMOVÁ, 2006)

V období vzniku Československa v roce 1918 byla hospodářská situace poměrně pozitivní (oproti ostatním zemím Rakouska-Uherska). Československo bylo v době svého vzniku industrializovanou zemí, jak o tom svědčí ukazatel struktury hospodářství, kdy průmysl převažoval nad zemědělstvím a tehdejší ekonomika se více zaměřovala na průmyslovou výrobu a nápojový průmysl se zaměřoval na přímou spotřebu obyvatelstva. I přes to v nápojovém průmyslu byl v období 1. světové války sledován pokles výroby, ať už z nedostatku pracovních sil, nebo kvůli snižující se zemědělské výrobě státu. (ŠKODOVÁ - PARMOVÁ, 2006)

Po roce 1918 nastal problém v hospodářství díky narušení hospodářských vazeb a ztráta odbytišť, které dříve fungovaly mezi zeměmi Rakouska-Uherska. Na tyto problémy reagovala uplatňovaná hospodářská politika nové československé vlády. V poválečném období byla zaváděna opatření, která měla vést ke stabilizaci průmyslu. Ovšem tento záměr nebyl proveden dost razantně a s adekvátními výsledky, což mělo za následek stagnaci hospodářství. (ŽÍDEK, 2007)

Období úpadku bylo v nápojovém průmyslu překonáno po roce 1924, kdy byla ekonomika státu nastartována, a následoval rychlý hospodářský růst. Pro demonstraci

tohoto vývoje je nutno zmínit, že průmyslová výroba byla v roce 1925 o 1/3 vyšší než předválečná. O tom vypovídá i to, že od roku 1924 došlo ke stabilizaci kurzu koruny, což je ekonomický ukazatel stability celého hospodářství. (ŽÍDEK, 2007)

Další krizí procházela československá ekonomika na začátku 30. let 20. století. Tuto krizi lze také sledovat na makroekonomických ukazatelích, jako je národní důchod a další základní makroekonomické ukazatele. Národní důchod se mezi lety 1929 až 1934 nominálně snížil o 21,2%, reálně o 7,2% (VENCOVSKÝ, 2003). Počet nezaměstnaných se v letech 1933-1936 zvýšil na 640-740 tisíc. Ovšem toto jsou pouze hrubé odhady a některé zdroje uvádějí až milion nezaměstnaných osob (VENCOVSKÝ, 2003).

Příčiny této dlouhotrvající hospodářské krize na našem území je možno nalézt ve značné závislosti Československé republiky na exportu. V této době kolaboval světový obchod a všechny státy světa měly problémy, proto bylo nutno se zaměřovat více na domácí trh. Na uvedené problémy doplácela všechny odvětví průmyslu Československé republiky. Vláda Československé republiky na tuto situaci zareagovala poměrně rychle a razantně nejen zpřísněním státních zásahů do ekonomiky, ale také ochranou zemědělské výroby a produkce (ŽÍDEK, 2007).

Snaha nebyla však účinná a hospodářská situace státu se nezlepšovala rychlostí, jakou političti představitelé očekávali. Československá republika se stala jednou z mála zemí, která nedosáhla do roku 1937 takové hospodářské situace jako před hospodářskou krizí. Pro upřesnění Židek L. (2007) zmiňuje průmyslovou produkci, která byla v roce 1937 o 3,9% nižší než před hospodářskou krizí a hrubý domácí produkt nedosáhl požadované úrovně a byl dokonce o 1,6% nižší.

Co se týče konkrétní lokalizace výroby nápojů, ta byla v roce 1926 situována do center průmyslu a větších měst s dostatkem pracovní síly. Atlas Československé republiky (1935) zobrazuje hlavně výrobu nápojů, jako je sodová voda, limonády, ovocné šťávy, vína a lihových nápojů a jednotlivé výrobní rozděluje dle počtu pracovníků. Největší podniky se nacházely v Praze, Brně, Banské Bystrici (počet pracovníků 101-404), menší podniky se nacházely například v Českých Budějovicích, Plzni, Karlových Varech, Příbrami, Poděbradech, Ústí nad Labem, Olomouci, Znojmě, Mikulově, Kroměříži, Trenčíně, Bratislavě a Košicích (s počtem zaměstnanců 16-100) a podniky nacházející se například v Písku, Strakonici, Šumperku, Pelhřimově, Hradci Králové, Přerově a Žilině (s počtem zaměstnanců méně než 15 osob).

Oproti tomu lihovary, jsou zde rozdělovány dle množství vyrobeného lihu. V prvním zde sledovaném období, tedy v letech 1841-1913, byla největší koncentrace lihovarů v oblasti Opavy, Ostravy, Olomouce a dále na jihovýchodě Čech a západní části Moravy. Na Slovensku byla největší koncentrace lihovarů hlavně v jeho jihozápadní a severovýchodní části. V této době zde působilo velké procento lihovarů, vyrábějících nad 901 hl. lihu/rok. V dalším období, tedy v letech 1919-1937, byly relativně zachovány stávající lihovary, ovšem na Slovensku zanikaly velké lihovary (vyrábějící nad 900 hl.) ještě před rokem 1937, a to hlavně v obcích jako je Senec, Galanta, Levice, Diviaky, Necpaly a Červenice. Nové lihovary vznikaly hlavně na jihovýchodě Čech.

4.2. Vývoj potravinářského a nápojového průmyslu 1945 - 1989

Další etapa vývoje hospodářství nastala po 2. světové válce a významným milníkem této doby se stal rok 1948. Politicky i hospodářsky se Československá republika dostávala pod vliv Sovětského svazu, už od roku 1945 probíhalo znárodnování průmyslových podniků na základě Benešových dekretů.

Hospodářské výsledky v období 1945-1948 v makroekonomickém srovnání vykazovaly překvapivé výstupy, v roce 1948 překročila průmyslová výroba 10% úroveň z roku 1937 (PŮLPÁN, 1993) a národní důchod vzrostl mezi lety 1946-1948 o 10,5% ročně, ovšem na druhé straně je nutno konstatovat, že nadále přetrvával lístkový systém z válečného období. (ŽÍDEK, 2007)

Po roce 1948 došlo ke klíčovým ekonomicko-geografickým změnám. Tyto změny se projevovaly hlavně znárodněním velikých a klíčových podniků v hospodářství a rušením malých provozoven a to se samozřejmě týkalo i podniků v nápojovém průmyslu, což narušilo celkovou vyváženost národního hospodářství (VĚŽNÍK, 2006 [cit. 20. 11. 2010]). Všechny zásahy byla vytvořena uzavřená ekonomika bez přístupu zahraničí a naprosto zanikla svobodná hospodářská soutěž. (HEJTMAN, 2006)

V nápojovém průmyslu měly změny drtivé dopady. Vinou kolektivizace a mnohdy násilným vstupováním do družstev byly, například přetrhány rodinné vinařské tradice a vliv byl patrný i v malých pivovarech v soukromých rukou, které byly prakticky vymýceny. Krátce po 2. světové válce se odvětvová struktura průmyslu v podstatě nezměnila.

Zásahy jsou patrnější až z výsledků v pozdějších letech, hlavně v roce 1953. Hospodářství se začíná hospodářství orientovat na těžký průmysl a na strojírenství. Podíl produkce těžkého průmyslu se od roku 1937 zvyšoval, a tím převýšil objem dříve vedoucího potravinářského a spotřebního průmyslu, u kterého se podíl zastoupení v průběhu těchto let snižoval, jak ukazují data z tabulky č. 2.

V roce 1948 byla potravinářská výroba rozšířena do 40 000 technických jednotek a do roku 1964 byl provoz výrazně omezen až na výsledných 6 000 výroben. Důvodem takového úbytku provozoven je proces koncentrace a v neposlední řadě i koncem roku 1952, převedení potravinářské výroby do státního sektoru. Díky zmiňované orientaci na těžký průmysl, potravinářský průmysl ztrácí své prvenství co do objemu výroby a v roce 1964 se na celkové průmyslové výrobě státu podílí z 16,7% (20 LET ROZVOJE ČESKOSLOVENSKÉHO PRŮMYSLU, 1965).

Tabulka 2. Podíl potravinářského průmyslu v celkové průmyslové výrobě: (v %)

Odvětví	1937	1948	1953	1955	1960
Průmysl celkem	100	100	100	100	100
Výrobní průmysl	44,8	51,3	58,1	57,1	59,8
Spotřební průmysl	55,2	48,7	41,9	42,9	40,2
Strojírenství	16,6	18,9	28,7	28,8	33,7
Potravinářský průmysl	28,1	23,1	21,7	20,4	16,4

Zdroj: 20 LET ROZVOJE ČESKOSLOVENSKÉHO PRŮMYSLU, 1965

Poznámka: data vždy k 31.12.

Z tabulky podílu potravinářského průmyslu na celkové průmyslové výrobě, lze vysledovat trend snižování rozhodujícího vlivu potravinářského průmyslu v hospodářství a snižování produkce ve všech oblastech potravinářského průmyslu. Úbytek byl znatelný nejvíce mezi lety 1937 a 1948, kdy se podíl potravinářského odvětví snížil o celých 5%. Na této celkové výrobě potravinářského průmyslu se podílí sdružený obor lihovarnický, konzervářský a škrobářský z 7,9% (20 LET ROZVOJE ČESKOSLOVENSKÉHO PRŮMYSLU, 1965).

Zaměstnanost v potravinářském průmyslu se mezi lety 1948-1960 v průměru neměnila (viz. Tab. 3). Počet pracovníků v průmyslu od roku 1950 stoupal, ovšem nárůst byl hlavně díky vzrůstajícímu počtu pracovníků v těžkém průmyslu, jako je strojírenství, hutnictví a zpracování rud a kovů. V oblasti potravinářství a nápojů stavy zaměstnaných rapidně nestoupaly. Z hlediska počtu pracovníků bylo potravinářské odvětví v průběhu let stabilní a vyrovnané.

Tabulka č. 3.: Průměrný počet dělníků mezi lety 1948-1960 (uvedeno v tis. osob)

Ukazatel	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Průmysl celkem	1290	1298	1337	1396	1441	1469	1469
Potravinářský průmysl	133	138	149	151	145	141	142
Ukazatel	1955	1956	1957	1958	1959	1960	
Průmysl celkem	1501	1538	1598	1655	1710	1776	
Potravinářský průmysl	141	140	144	145	144	148	

Zdroj: ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA 1945-1980, 1982

Poznámka: data vždy k 31.12.

Tabulka č. 4: Výroba vybraných odvětví potravinářského průmyslu (rok 1948=100 %)

Odvětví	1953	1955	1960	1963
Potravinářská výroba celkem	181	235	264	300
z toho				
Výroba lihu, lihovin, vína, droždí, octa a škrobu	175	234	249	288
Výroba piva	160	225	252	307

Zdroj: 20 LET ROZVOJE ČESKOSLOVENSKÉHO PRŮMYSLU, 1965

Poznámka: dat vždy k 31.12.

V tabulce č. 4 je doložena výroba v potravinářském průmyslu, tyto údaje uvádějí stoupání výroby a stále větší objem produkce, to je ovšem vzhledem ke stavu tehdejšího průmyslu zavádějící. Tímto deklarovaným tempem by nebylo možno výrobky vyrábět a produkovat. Znamenalo by to stále rozšiřování výroby, a pokud byl tento údaj vztažen k množství výroben, které naopak klesaly, jeví se deklarovaná data jako zavádějící. Následně celý proces orientace na těžký průmysl a na SSSR byl podpořen vytvořením Rady vzájemné hospodářské pomoci, která vznikla na podporu přechodu v oblasti průmyslu a surovin. (ŠULC, 1993)

V pozdějším vývoji národního hospodářství mezi lety 1970-1980 zaujímala potravinářská produkce významný podíl v produkci v průmyslu, hned za strojírenským průmyslem, ale také zaměstnávala významný podíl pracovníků. V celkovém porovnání struktury hospodářství, podíl potravinářství na průmyslové výrobě výrazně klesá. I přes to v těchto letech vzrostla potravinářská výroba o 43%. Přispěly k tomu investiční prostředky, které se hlavně soustřeďovaly do mlékárenského, cukrovarnického průmyslu, ale také do výroby sladu a nealkoholických nápojů. (ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA 1945-1980, 1982)

V souvislosti se zpracovatelským průmyslem je nutno zmínit období mezi lety 1976-1980, kdy probíhala 6. pětiletka. Toto období bylo ve zpracovatelském průmyslu zlomové, protože do této doby byly publikovány poměrně pozitivní výsledky ve všech hospodářských oblastech. Situace se obrátila v roce 1980, kdy docházelo ke klesání

výkonnosti hospodářství a k nulovému růstu národního důchodu.(ČESKOSLOVENSKÁ SOCICALISTICKÁ REPUBLIKA 1945-1980,1982)
To ale popírají data vydávaná Federálním statistickým úřadem, kdy dle základních ukazatelů průmyslová výroba stále stoupá

Tabulka č. 5: Index průmyslové výroby (1970=100%)

Ukazatel / rok	1975	1978	1979	1980	1981	1982	1985	1986	1987
Hrubá výroba ČSSR	138,4	161,9	167,9	173,8	177,4	179,4	198,5	204,8	209,9
potraviny a pochutiny	126,0	139,1	141,6	144,2	146,1	145,2	155,0	157,8	158,9

Zdroj: PŘEHLED ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ O VÝVOJI NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČSSR (1970-1987), FSÚ

Poznámka: data vždy k 31.2.

Tato tabulka dokládá neustálý rozvoj potravinářského průmyslu a zvyšování výroby. Pokud by tento fakt byl pravdivý, jednalo by se v roce 1987 o více než 58% nárůst výroby od roku 1970 a tím i rozšiřování objemu výrobků. O pravdivosti těchto dat se dá s největší pravděpodobností pochybovat, jiná data za toto období nejsou ale dostupná. Zaostávání Československé socialistické republiky bylo stále patrnější a vyústilo ve změnu ekonomického prostředí. Z hlediska zpracovatelského průmyslu je nutno podotknout, že to byla změna k lepšímu a vedla k vytvoření konkurence na trhu. Kolaps hospodářství byl důsledkem direktivního řízení z rukou státu, neexistující konkurence a malé zapojení ekonomiky do světového hospodářství a v neposlední řadě nefungující cenový mechanismus.

4.3. Transformace a nápojový průmysl – začátek 90. let 20. století

Centrálně plánovaná ekonomika již nedokázala efektivně hospodařit a vyrábět dostatečné množství produktů, i když tento fakt byl dle statistických údajů stále popírán, mimo kvantitu produkce zaostávala v neposlední řadě i v kvalitě. Vliv na strukturu odvětví českého průmyslu měly potřeby RVHP, které byly naprosto odlišné od potřeb a priorit západoevropských zemí (TOUŠEK, VANČURA,1996a).

V nápojovém průmyslu měl velký význam transformační přechod na družstva soukromá, jakožto držitele surovinové základny pro výrobu nápojů a také malá a velká privatizace, která zahrnovala podniky vyrábějící alkoholické i nealkoholické nápoje a stáčírny minerálních vod. Největším problémem byla doposud regulace cen, která byla po roce 1989 odstraněna, a tak mohlo dojít k určování cen samotnými podniky a volným trhem (JONÁŠ, 1996). Díky těmto změnám ve struktuře ekonomiky

v Československé republice, ale i v ostatních východoevropských zemích, došlo v roce 1992 k rozpadu RVHP (TOUŠEK, VANČURA, 1996).

V důsledku těchto opatření a znovuzavedení volného trhu a konkurence na našem území se otevřely cesty vzniku jak tuzemských podniků, ale také nastala expanze podniků ze zahraničí. Tato transformační opatření a znovuzavedení volného trhu měly dopady i na podniky v nápojovém průmyslu. Po rozpadu trhu s centrálním plánováním byl podíl nápojového průmyslu na celkovém potravinářském průmyslu přes 20% a v roce 1999 to bylo 19,6% (VANČURA, 2002). Díky těmto ukazatelům se dá určit stálost nápojového odvětví a jeho stabilita.

Tabulka č. 6: Výroba nápojů mezi lety 1989-1999

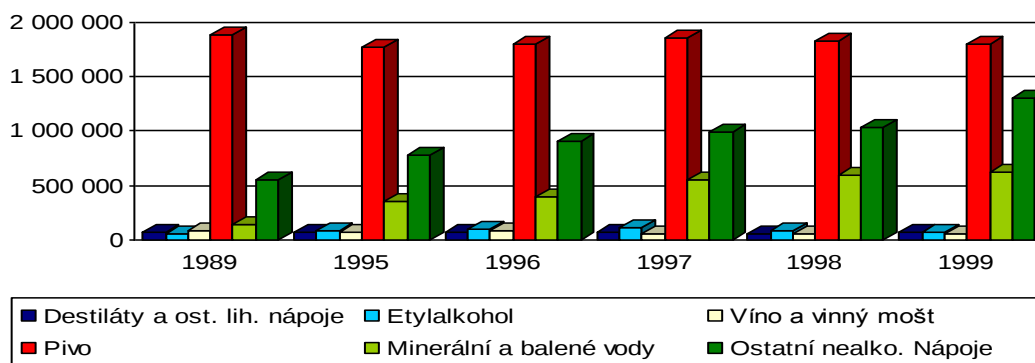
Název/Rok (uvedeno v tis. l.)	1989	1995	1996	1997	1998	1999
Destiláty a ost. lih. nápoje	69 445	77 902	75 319	73 579	63 811	67 966
Etylalkohol	52 595	85 705	95 296	108 235	84 490	73 819
Víno a vinný mošt	81 875	69 793	78 595	56 476	55 401	56 279
Pivo	1 885 407	1 768 722	1 794 985	1 855 825	1 829 031	1 794 552
Výroba přírodních min. vod	148 103	358 348	397 318	559 697	600 012	629 389
Ostatní nealko. Nápoje	553 323	776 772	908 932	996 050	1 042 061	1 301 693

Zdroj: VANČURA, 2002

Poznámka: data vždy k 31.12.

Graf č. 2:

Produkce nápojů 1989-1999

Zdroj: VANČURA, 2002

Poznámka: data vždy k 31.12.

Dle tabulky č. 6, je možno sledovat produkci nápojů mezi lety 1989-1999. Jsou zde hlavně patrné tendence růstu a poklesu množství produkce alkoholických a nealkoholických nápojů. Objem výroby má rostoucí charakter zejména u minerálních a balených vod (vzrůst o 481 286 tis. litrů) a u ostatních nealkoholických nápojů, kde produkce vzrostla o více než 57%. Na druhé straně pokles produkce byl zaznamenán

zejména u vína a vinného moštu. Nárůst produkce ovšem neměl vliv na zaměstnanost v oboru, která oproti očekávání klesala. Neustále se zvyšovala produktivita práce, a tím se snižovala potřeba většího počtu pracovníků. V roce 1999 zaměstnával nápojový průmysl 14% z celkového počtu zaměstnaných v potravinářství, tento podíl zaměstnaných vykazuje vyšší produktivitu a efektivitu práce na 1 osobu díky modernizaci provozů. (VANČURA, 2002)

Nápojový průmysl stejně jako všechna odvětví průmyslu procházela v tomto období různými fázemi. To je konkrétně uvedeno v tabulce č. 9. Zpočátku nastala transformační deprese, která trvala až do roku 1993, týkala se šoku ze změny režimu a změny dosud zavedených postupů nejen v hospodářství, ale i v celé ekonomice státu. Porovnáním roku 1993 s rokem 1989, je patrný hluboký pokles ve výkonnosti české ekonomiky, kdy se HDP snížilo o 15% a průmyslová výroba klesla o celých 34%. Toto mělo vliv hlavně na velké průmyslové podniky, ze kterých stát vystoupil z role vlastníka. (JONÁŠ, 1997)

Do roku 1994 byl sledován nárůst podílu nápojového průmyslu na celkovém průmyslu, jak to dokládá Statistická ročenka roku 1994. Jeho podíl stoupl až na 3.8% v roce 1994. Nárůst nebyl lineární, protože v roce 1993 se jeho podíl snížil na 2,7 % oproti roku 1992, kdy byl jeho podíl o 0,5 % vyšší. (STATISTICKÁ ROČENKA, 1993,1994,1995)

4.3.1. Alkoholické nápoje

Pro *lihovarnictví*, stejně jako pro ostatní výroby nápojového průmyslu v roce 1989, byl charakteristický koncentrovaný způsob výroby, tento způsob lokalizace průmyslových podniků je typický pro centrálně plánovací ekonomiku, pro možnost usnadnění správy podniků a výroben. Toto je transparentní u státního podniku Škrobárny Havlíčkův Brod, který sdružoval malé lihovary pod svou správou (Havlíčkův Brod, Třebíč, Jihlava a Pelhřimov).

Lihovary a podniky na výrobu lihovin byly v přelomovém období řazeny pod konzervářské podniky a nejvýznamnějšími byly například Seliko Olomouc, Západočeské lihovary a konzervárny Plzeň, konzervárny Uherské Hradiště, Fruta Mochov, konzervárny a lihovary Nové Město nad Metují a Fruta Brno. (VANČURA, 2002)

Nejznámějšími závody, které působily v roce 1989, je například Likérka Plzeň – Božkov s počtem pracovníků 264, Likérka Karlovy Vary se srovnatelným počtem pracovníků 235 (vyrábějící tradiční Becherovku), Závod Vizovice (v současné době Rudolf Jelínek Vizovice) destilátorská firma zaměřující se na ovocné destiláty (tabulka č. 7). Co se týče počtu pracovníků, tvoří pouze malou část zaměstnaných v nápojovém průmyslu a lihovarnictví netvoří ani rozhodující produkci nápojů. Toto prvenství zaujímalo a stále zaujímá pivovarnictví (tabulka č. 8) Ve srovnání s celkovým počtem pracovních sil v pivovarnictví v tomto roce (16 970 osob) pracuje v lihovarnictví pouhých 15,2% podílu pivovarnictví.

Tabulka č. 7.: Největší závody vyrábějící lihoviny

Název	Počet zaměstnanců
Závod 05 Kojetín (Seliko Olomouc)	272
Likona Nýřany (Západočeské lihovary a konzervárny Plzeň)	264
Likérka Plzeň - Božkov (Západočeské lihovary a konzervárny Plzeň)	264
Likérka Karlovy Vary (Západočeské lihovary a konzervárny Plzeň)	235
Závod 01 Nivnice (Slovácké konzervárny Uherské Hradiště)	208
Závod 06 Vizovice (Slovácké konzervárny Uherské Hradiště)	199
Závod 06 Olomouc (Seliko Olomouc)	193
Závod Kolín (Fruta Mochov)	182
Závod 13 Smiřice (Východočeské konzervárny a lihovary Nové Město n. Metují)	180
Závod 06 Prostějov (Fruta Brno)	160
Závod 06 provoz Dolany (Seliko Olomouc)	150
Závod 11 Pardubice (Východočeské konzervárny a lihovary Nové Město n. Metují)	144
Závod Říčany (Fruta Mochov)	134

Zdroj: VANČURA, 2002

Poznámka: data k 31. 12. 1989

Na našem území se nacházely dva koncentrované podniky, které sdružovaly další menší výrobní *vína*. Správa podniků byla rozdělena na vinařskou oblast Čechy, kde působil Český vinařský podnik Praha, který sdružoval celkem 6 závodů, v Chomutově, Vamberku, Starém Plzenci a zbývající podniky v Praze. Druhým koncentrovaným podnikem byl Moravský vinařský závod, který měl sídlo v Mikulově (pro vinařskou oblast Morava), tento závod sdružoval 5 výroben a to ve Velkých Pavlovicích, Mikulově, Bzenci, Znojmě a Ostravě. (VANČURA, 2002)

V roce 1989 bylo na území ČR 11 322 ha plochy vinic (STATISTICKÁ ROČENKA, 1990). Tato rozloha byla vyšší než na přelomu 21. století, ovšem byl zde stálý problém s nedostatkem financí pro úpravu a novou výsadbu vinic. To mělo za následek snižování rozlohy vinic a i celkové produkce vína v České republice.

V roce 1989 působilo na území ČR 8 koncentrovaných podniků (tabulka č. 8) zabývajících se výrobou **piva**, které sdružovaly 85 provozoven. Koncentrované podniky sdružovaly pivovary v regionálních oblastech a krajích. Největší výrobnou piva byl Koncentrovaný podnik Plzeň, který sdružoval sice pouze 7 podniků, ovšem zaměstnával 3 575 osob a tím se stal největším pivovarnickým sdružením co do počtu zaměstnanců a produkce piva. V těchto sdružených podnicích byl největší plzeňský Gambrinus, který měl v roce 1989 výstav piva 1,3 milionu hektolitrů.

Po roce 1989 se Plzeňský Prazdroj a.s. snažil o takzvané vyčištění regionálních trhů. To znamená skupování a následné přidružení okolních pivovarů do vlastní výroby a tím odstranění konkurence v blízkém okolí. Takto byly skoupeny a následně uzavřeny provozy v Karlových Varech, Domažlicích a Chebu a tím Plzeňský Prazdroj ovládl celé západní Čechy. (VANČURA, 2002) Celkově V průběhu 90. let řada pivovarů zanikala.

Tabulka č. 8.: Koncentrované podniky pivovarského průmyslu (k 31. 12. 1989)

Název	Sídlo	Počet závodů	Počet zaměstnanců
Pražské pivovary, k. p.	Praha	4	333
Středočeské pivovary, k. p.	Velké Popovice	15	3 524
Jihočeské pivovary, k. p.	České Budějovice	10	1 245
Západočeské pivovary, k. p.	Plzeň	7	3 585
Severočeské pivovary, k. p.	Louny	13	1 735
Východočeské pivovary, k. p.	Hradec Králové	15	1 944
Jihomoravské pivovary, k. p.	Brno	12	2 473
Severomoravské pivovary, k. p.	Přerov	9	2 131
Celkem		85	16 970

Zdroj: VANČURA, 2002

Poznámka: včetně stáčení piva

4.3.2. Nealkoholické nápoje

Největším podnikem v roce 1989 bylo Nealko Olomouc, který sdružoval hlavně menší závody a to především v Severomoravském kraji (v Krnově, Paskově, Českém Těšíně, Karvině, Bohumíně, Bílovci, Šternberku, Olomouci, Opavě, Jeseníku, Žulové, Rožnově pod Radhoštěm a Vsetíně).

Tento podnik byl specializovaný přímo na výrobu sody a nealkoholických nápojů. V oblasti výroby sodovek působily i další podniky, například v Jihočeském kraji byly začleněny pod Jihočeské pekárny (např. v Českých Budějovicích, Táboře, Veselí nad Lužnicí, Černé v Pošumaví, Deštné, Dačicích, Pacově, Volyni a Vodňanech) Dále zde působily Západočeské lihovary a konzervárny (v Koutě na Šumavě, Aši,

Otovicích, Horažďovicích, Klatovech a Plané). Samostatná sodovkárna fungovala v Praze-Holešovicích. Ve Středočeském kraji fungovaly sodovkárny v Mladé Boleslavi, Benátkách nad Jizerou, Kralupech nad Vltavou a Příbrami. V Severočeském kraji působily sodovkárny v Doksech, Roudnici nad Labem a Novém Boru (VANČURA, 2002) V odvětví minerálních vod fungovalo omezené množství podniků specializující se na stáčení minerálních vod.

Byly to hlavně stáčírny sdružující se pod názvem: Moravskoslezská zřídla Ondrášov (stáčírny v Horních Moštěnicích, Luhačovicích, Moravském Berouně a Sokolnici), Severočeská zřídla Bílina (stáčírny v Bělovsi, Bílině, Břvanech, Poděbradech a Vratislavicích n. N.) a Západočeská zřídla Karlovy Vary, které stáčely z minerálních pramenů hlavně v Karlových Varech, Františkových Lázních a Mariánských Lázních (VANČURA, 2002).

Začátek 90. let znamenal pro odvětví minerálních vod rozvoj trhu a celkově vzrůstající podíl v nápojovém průmyslu. Nejvíce rozšiřujícím se segmentem v nápojovém průmyslu byl trh s nealkoholickými nápoji, a to hlavně v prodejnosti sycených limonád. Největším přelomem v oblasti nápojového průmyslu bylo plnění nápojů do PET lahví, které znamenalo větší obrat a nárůst spotřebitelské poptávky po nealkoholických nápojích.

Od začátku 90. let byly na první příčce trhu s minerálními vodami **Karlovarská minerální voda a.s.**, která vznikla z předchozích Západočeských zřídla Karlovy Vary. Mezi jejich nejznámější značky patří v současnosti Mattoni, která tvoří převážnou část produkce, dále Magnesia a Aquila. V segmentu balených vod je na prvním místě Dobrá voda, která v současné době patří k produktům Poděbradky a.s.

Od začátku 90. let je největším producentem nealkoholických nápojů na českém trhu **The Coca-Cola Company Česká republika** s hlavním sídlem v Praze, která na území ČR začala působit již v roce 1991 (VANČURA, 2002). Stala se tedy jednou z prvních zahraničních firem, které pronikly na tuzemský trh s nealkoholickými nápoji. V začátcích svého působení se výrobky, které produkovala tato společnost, dovážely ze zahraničí, avšak v současnosti se všechny výrobky dodávané na trh vyrábějí výlučně v ČR. Koncentrát na výrobu Coca-Coly se dovážel a v současnosti stále dováží a to kvůli jeho patentově chráněnému složení. Tato firma se soustřeďuje hlavně na výrobu sycených nápojů a v současnosti ovládá zhruba 1/3 tuzemského trhu s nealkoholickými nápoji (VANČURA, 2002).

Další významnou firmou je **Pepsi-Cola ČR**, která vstoupila na trh až v roce 1994 a od začátku projevuje snahu o zabrání majoritní části trhu s nealkoholickými nápoji a tím předstihnout největšího konkurenta The Coca-Cola Company Česká republika.

Zajímavou firmou raných porevolučních let je společnost **Toma s.r.o.**, která vznikla v roce 1991 v Nehvizdech. Zpočátku se nezabývala samotnou výrobou nealkoholických nápojů, pouze dovážela nealkoholické nápoje ze zahraničí, a to výhradně z Francie. To bylo ukončeno o 2 roky později, kdy začala se samostatnou výrobou a stala se význačným podílníkem v trhu s nápoji. Její růst produkce je v prvních letech stálý a stále se navyšoval i roční obrat. Od roku 2000 se stala součástí firmy Pepsi Americas / General Bottlers CR s.r.o. Dalšími firmami, které působily po roce 1989 na území ČR je například Santa nápoje (Krnov), ZON Třebíč, Walmark (Oldřichovice), Fonteá (Deštná) (VANČURA, 2002).

5. Celková produkce nápojů v 90.letech 20.století a začátku 21.století

Transformační proces československé ekonomiky po roce 1989 měl na každé odvětví průmyslové výroby odlišný vliv. Velmi silně zasáhla transformace především tradiční průmyslová odvětví - textilní průmysl, výrobu kovů a kovozpracující průmysl. Naproti tomu v potravinářském a nápojovém průmyslu se transformace neprojevila tak negativně.

Ve výrobě nápojů je snížení markantní pouze u některých druhů nápojů, jak je doloženo v datech ve Statistických ročenkách, která jsou uvedena v tabulce č. 9. a grafu č. 3.

Tabulka 9.: Výroba nápojů mezi lety 1989-2009 (data vždy 31.12)

Ukazatel	1989	1990	1991	1992	1993
Výroba přírodních min. vod	148 103	151 218	138 313	153 554	121 340
Výroba limonád	422 788	429 186	275 522	294 052	282 166
Výroba sodovky	100 588	105 046	63 778	64 050	40 927
Výroba přírodního, šumivého a upravená	81 854	84 068	56 357	53 549	51 248
Výroba piva	1 885 407	1 892 002	1 719 134	1 856 427	1 741 369
Výroba lihovin a destilátů	69 445	76 108	80 934	99 917	92 234
Ukazatel	1994	1995	1996	1997	1998
Výroba přírodních min. vod bez příchuti	274 756	346 410	397 318	538 267	592 091
ostatní nealkoholické nápoje	595 635	642 794	908 932	978 342	1 041 753
Výroba vína z čerstvých hroznů	48 345	45 922	78 595	56 409	56 047
Výroba piva	1 767 149	1 771 497	1 794 985	1 854 385	1 828 923
Výroba lihovin a destilátů	79 057	77 878	75 319	72 225	63 749
Ukazatel	1999	2000	2001	2002	2003
Výroba přírodních min. vod bez příchuti	629 389	680 091	677 628	763 966	846 702
ostatní nealkoholické nápoje	1 301 693	1 508 221	1 601 651	1 642 441	1 619 548
Výroba vína z čerstvých hroznů	56 279	53 815	60 516	68 029	73 978
Výroba piva	1 794 600	1 779 600	1 773 400	1 798 700	1 821 600
Výroba lihovin a destilátů	67 966	69 367	56 718	55 528	57 636
Ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009
Výroba přírodních min. vod bez příchuti	812 998	799 527	755 582	812 943	795 660
ostatní nealkoholické nápoje	1 701 603	2 000 985	1 354 511	2 150 231	1 835 563
Výroba vína z čerstvých hroznů	66 107	56 733	59 819	49 725	47 995
Výroba piva	1 888 500	2 013 400	1 862 700	1 921 300	1 781 300
Výroba lihovin a destilátů	17 456	19 497	20 055	19 268	24 869

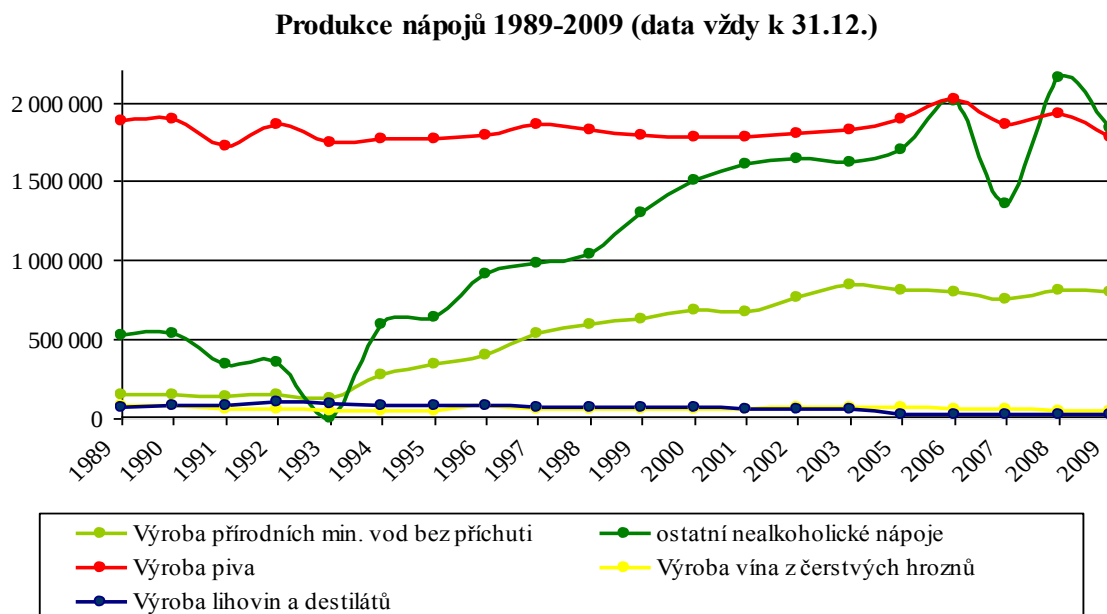
Pozn.: údaje jsou uvedeny v tis.litrech

Zdroj: Statistické ročenky 1990-2010, ČSU

V průběhu 90. let se produkce jednotlivých nápojů měnila, to je zřetelné v tabulce č. 9. Mezi lety 1989-1993 se v nápojovém průmyslu projevila zmiňovaná krizová fáze ekonomiky. Objem produkce sledovaných nápojů mezi lety 1989-1993 klesal. Produkce se zvyšovala pouze u lihovin a destilátů (do roku 1992 na 99 917 tis. litrů). Ovšem od tohoto roku je u této složky zaznamenáván úbytek v objemu výroby až

na 17 456 tis. litrů v roce 2005. Srovnáním počátku sledovaného období a jeho konce zjistíme razantní pokles výroby tohoto produktu.

Graf č. 3.:

Zdroj: STATISTICKÉ ROČENKY 1990-2010

Výroba vína klesla od roku 1989 do 1993 až o 40,3% objemové produkce. Tento úbytek byl způsoben především rozpadem velkých producentů vína a vznikem nových, často rodinných firem, které byly na začátku svého podnikání a neměly stálé odběratele. Teprve po roce 1995 došlo k oživení a růstu produkce vína z čerstvých hroznů z 45 922 tis. litrů v roce 1995 až na 78 595 tis. litrů v roce 1996. Ovšem růst byl pouze dočasný a po roce 1996 začala produkce opět stagnovat. Pohybovala se pouze okolo 56 tis l/rok. Toto klesání bylo přerušeno na krátké období mezi lety 2001-2003, kdy došlo k mírnému nárůstu produkce.

Tento stav bohužel netrval dlouhou dobu a produkce vína po těchto letech začíná opět klesat. V porovnání s ostatními nápoji měla výroba vína a výroba lihovin a destilátů poměrně vyrovnanou, ale klesající tendenci.

Celkově stálým vývojem mezi lety 1989-2009 procházela výroba piva, jehož výstav se pohybuje okolo 1 770-2 000 tis. hektolitrů za rok a v grafickém znázornění neprojevuje rapidní výkyvy v množství. Produkce má své stálé odběratele. Vysoké procento exportu zajišťuje možnost rozvoje a inovace v odvětví a relativní stabilitu objemu produkce. Největší stav výstavu piva byl zaznamenán v roce 2006, kdy byly

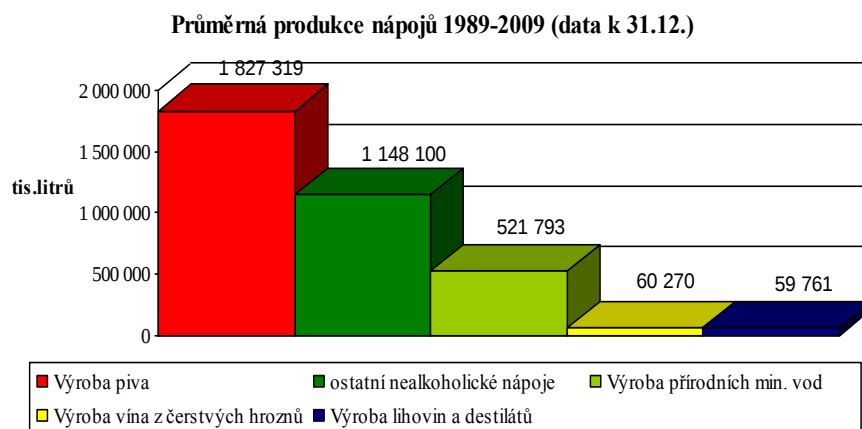
překročeny 2 miliony hl. vyrobeného piva. Při sledování průměrné produkce mezi lety 1989-2009 je výroba piva z dlouhodobého hlediska nejproduktivnější sektor.

Nejzajímavějším vývojem prošli hlavně nealkoholické nápoje. Rozvoj byl zaznamenán hlavně u ostatních nealkoholických nápojů, jejichž produkce zaznamenala v posledních 20 letech největší produkční přírůstek ze všech nápojů. Nárůst produkce ostatních nealkoholických nápojů je z počátečních 523 376 tis. litrů v roce 1989 až na 1 835 563 tis. litrů v roce 2009. V roce 2008 překročila produkce ostatních nealkoholických nápojů maximální produkci piva a poprvé se stala nejproduktivnějším sektorem nápojového průmyslu v objemu výroby a to s 2 150 231 tis. litry.

Ve sledovaných letech se trh se sycenými i nesycenými limonádami výrazně změnil a tím i nabídka z portfolia firem působících na tomto trhu.

Rostoucí charakter výroby je možno sledovat také u minerálních vod, které na začátku období vykazovaly mírnou stagnaci. Od roku 1993 je vykazován mírný, ale trvalý nárůst výroby.

Graf č. 4.:

Zdroj: STATISTICKÉ ROČENKY 1990-2010, vlastní výpočty

Z grafu č. 3 je patrný jednoznačný nárůst produkce nealkoholických nápojů a to hlavně ostatních nealkoholických nápojů. Zde měl vývoj sledovaných 20ti let jednoznačně pozitivní vliv na produkci. Za celkově rigidní soustavu se dá pokládat pivovarnictví, které není do takové míry ovlivněno jako ostatní sledované složky nápojového průmyslu a v průměrné produkci za toto období vykazuje stále největší objemy výroby (Graf č. 4.)

5.1. Regionální struktura a změny odvětví

Struktura nápojového průmyslu v krajích je značně diferencovaná. Společným omezením krajů v rozvoji hospodářství a ekonomiky jsou přírodní podmínky. Do většiny krajů zasahují horské masivy (kromě Středočeského kraje), což ovlivňuje dopravní dostupnost a tvorbu infrastruktury a tím i rozložení osídlení, výstavbu a rozvoj výroben a provozoven. Asi tak 1/6 rozlohy ČR tvoří chráněná krajinná území a jinak cenné chráněné přírodní památky. Na těch je omezena nebo zakázána výstavba fabrik a ostatních výroben ekonomicky aktivních subjektů.

Regionální struktura výroby potravinářských výrobků a nápojů je samozřejmě zastoupena ve všech čtrnácti krajích. Z dat k 31. 12. 2003 vyplývá prvenství Středočeského kraje v této regionální struktuře (s podílem na tržbách 12 %, na přidané hodnotě 13 % a na počtu zaměstnanců 12 %), který významným způsobem zásobuje i hlavní město Prahu. Další místa zaujímají kraje Jihomoravský a Olomoucký (s vysokou produkcí agrárních surovin) a hlavní město Praha (velké spotřební centrum). (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2004 [cit. 1. 12. 2010])

V současnosti dále dochází k rozvoji nových výrobních kapacit a průmyslových zón, tedy vytváření průmyslových oblastí na periferiích měst. Tyto jsou lokalizovány dle stávající infrastruktury, dosažitelnosti ekonomických center, ale také dostatku kvalifikované pracovní síly. (WOKOUN, ČERVENÝ, 2008)

Stejný podíl přidané hodnoty (13 %) jako Středočeský kraj vykazuje také kraj Plzeňský, kde je lokalizován jeden z největších potravinářských podniků v ČR, a to Plzeňský prazdroj, a. s. Nejnižší podíly na regionální struktuře vykazují kraje Liberecký a Karlovarský, kde je zastoupení výroby potravinářských výrobků a nápojů nejmenší. (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2004 [cit. 1. 12. 2010])

Také zaměstnanost v krajích je značně diferencovaná. V důsledku přírůstku terciárního sektoru hospodářství se snižuje počet pracovníků v průmyslu a zemědělství. Na to doplácí kraje bez větších aglomerací a měst. Úbytek zaměstnanosti v krajích je také dán restrukturalizací ekonomiky. Toto má velké dopady hlavně pro kraj Ústecký, Moravskoslezský, Olomoucký a Karlovarský. Již nezmiňuji tradičně problémové příhraniční regiony a málo osídlené oblasti ČR. (WOKOUN, ČERVENÝ, 2008)

V současnosti je odvětví ovlivňováno hlavně „Koncepty potravinářství ČR pro období po vstupu do EU“. Opatření významným způsobem ovlivňuje

konkurenceschopnost výroby a její rozšíření tzn., zlepšuje schopnost čelit konkurenčním tlakům jak na vnitrostátním trhu, tak i v ostatních evropských zemích.

Jednotlivé složky nápojové výroby byly v roce 2004 zastoupeny nerovnoměrně (srovnání dle podílu na tržbách z vlastních výrobků). Největší zastoupení v tomto systému má jednoznačně výroba piva s hodnotou 48% z celku, za ním následuje stáčení minerální a pitné vody do lahví a výroba nealkoholických nápojů, které jsou zastoupeny z 35,2%. Hroznové víno v této statistice zaujímá 6,3%. Oproti tomu nejnižší zastoupení zde zaujímá výroba etylalkoholu kvašením s pouhými 1,1%. (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2004 [cit. 1. 12. 2010])

Pokud nápojový průmysl zhodnotím z hlediska podílu na HDP a sleduji vývoj tohoto ukazatele mezi lety 2000-2004, dosáhl průmysl potravin (užší rozdělení na složky potravinářského průmyslu nebylo k dispozici) roku 2000 podílu 3,75% na celkovém HDP. Již v roce 2004 tento podíl klesl na 3,11%. Z hlediska zaměstnanosti v národním hospodářství byl největší podíl zaměstnanosti v roce 2000 3,15 % zaměstnaných osob a následně klesl v roce 2004 na 3,09 %. Tento ukazatel je odrazem podílu na tvorbě HDP, a pokud klesne podíl na tvorbě HDP, klesá také podíl pracovníků v odvětví. (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2006 [cit. 1. 12. 2010])

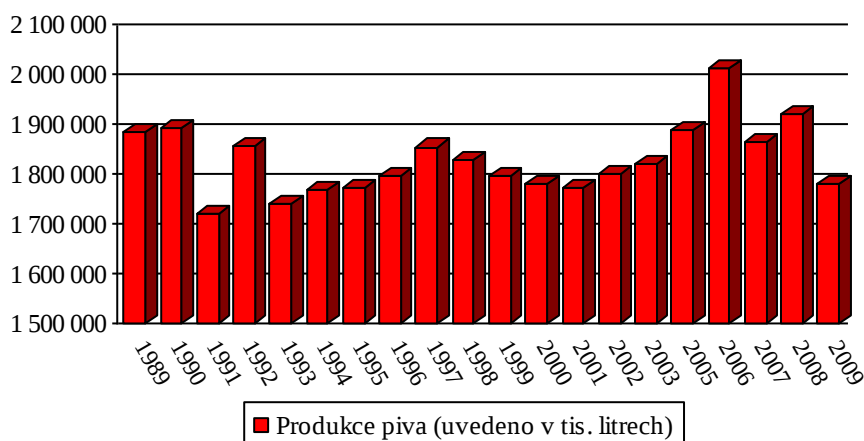
5. Jednotlivé složky nápojového průmyslu

6.1. Výroba a produkce piva

V roce 2008 bylo na území ČR 52 činných pivovarů. Od 90. let se začaly hodně rozvíjet minipivovary a rodinné pivovary. Jen do roku 2001 vzniklo 29 minipivovarů. (<http://www.pivovary.info.cz> [cit. 3. 12. 2010]) Tyto minipivovary měly málo možností, jak udržet svoji pozici na trhu, musely používat odlišné prostředky než velké pivovary, které vytvářely kapitálově silné společnosti s jistou pozicí na trhu. Oproti tomu rodinné pivovary se snažily a snaží přizpůsobit regionálním potřebám spotřebitelů a specializovat se například na jiné a neobvyklé příchutě piva.

Graf č. 5:

Produkce piva 1989-2009 (data vždy k 31.12)

Zdroj: Statistická ročenka 1990-2010

V tomto grafu jsou uvedeny výstavy všech pivovarů mezi lety 1989-2009. V těchto sledovaných letech jsou patrné nejproduktivnější roky, maximálním množstvím produkce se vyznačuje rok 2006, kdy výstav všech pivovarů činil 2 013 400 tis. litrů. K této produkci se přibližují například i roky 1989 a 1990, kdy výstav činil 1 885 407 a 1 892 002 tis litrů. Po tomto období následoval prudký pokles produkce a výstav piva byl na průměrné úrovni, pokud vezmeme v potaz celé sledované období. Na pokles v posledních sledovaných letech má vliv snižování zisků pivovarů a zvyšování cen výrobků. Na produkci má samozřejmě vliv i trvající ekonomická krize.

Tabulka 10.:Závody s největším počtem zaměstnanců v pivovarnictví 1989 a 1999

Rok	1989		1999	
Pořadí	Sídlo	Počet zaměstnanců	Sídlo	Počet zaměstnanců
1.	Plzeň	1435	Plzeň	1592
2.	Brno	541	Praha - Staropramen	884
3.	Nošovice	392	Nošovice	642
4.	Velké Popovice	361	České Budějovice - Budvar	525
5.	Most - Sedlec	333	Krušovice	336
6.	České Budějovice - Budvar	300	Velké Popovice	274
7.	Přerov	286	České Budějovice - Samson	263
8.	Pardubice	280	Brno	246
9.	Ostrava	255	Ústí nad Labem	237
10.	Vratislavice	246	Praha - Braník	192

Zdroj: VANČURA, 2002

Poznámka: data vždy k 31.12.

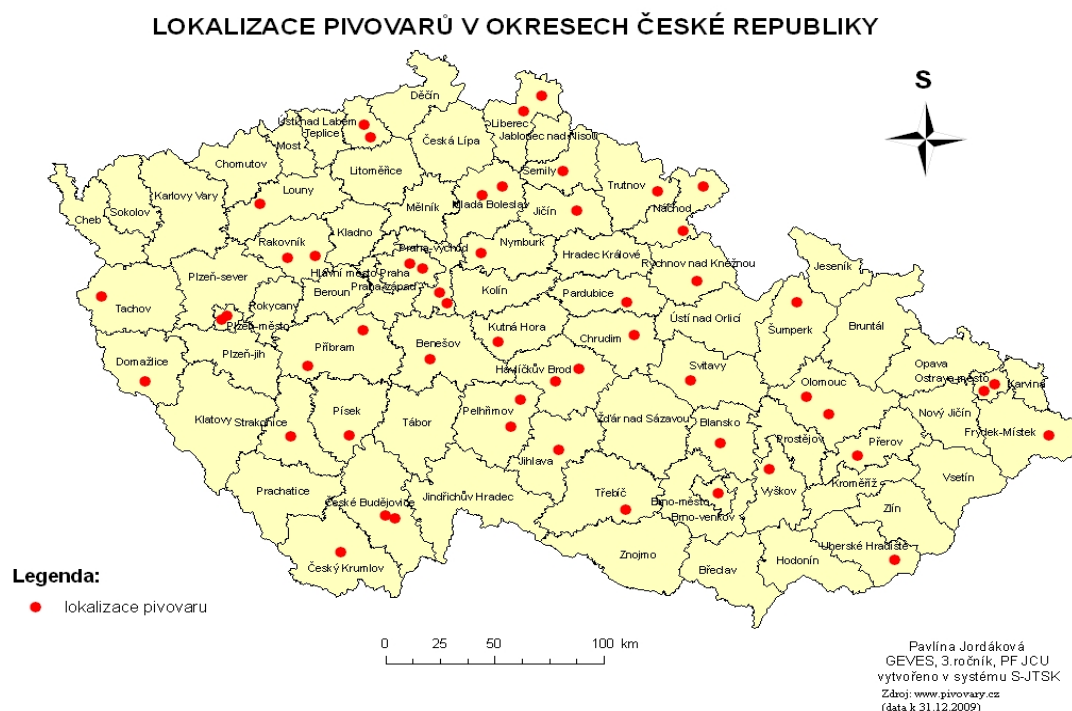
Vliv na současnou situaci v pivovarnictví má samozřejmě předchozí vývoj, pro porovnání je zde znázorněn vývoj pivovarů a počtu jejich zaměstnanců mezi lety 1989 a 1999. Pivovarem zaměstnávající největší počet zaměstnanců byl dle tabulky v roce 1989 **pivovar v Plzni** a svou pozici si udržel i ve sledovaném roce 1999. Za ním následoval v roce 1989 pivovar v Brně vyrábějící v současné době pivo značky **Starobrno**. Pokud se tento stav porovná se stavem v roce 1999, je zde patrný úbytek zaměstnanců z 541 až na 246 v roce 1999.

Pokud se vezme v potaz trend v nápojovém průmyslu, kde se stavy zaměstnanců spíše snižují je zde významný rozvoj Plzeňského Prazdroje a s tím související kvantitativní nárůst zaměstnanosti a výroby. Oproti tomu pivovar v Brně zaznamenal pokles počtu zaměstnanců o polovinu. Tento dopad je způsoben dlouho trvající privatizací. (VANČURA, 2002)

V posledních letech vzrůstá výroba piva největších pivovarů v České republice a tedy i spotřeba piva a export do zahraničí, kde je české pivo žádaným artiklem. Nejvíce narostla produkce nealkoholického piva, která v roce 2006 oproti roku 2005 stoupla o 37%. (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2006 [cit. 1. 12. 2010])

Nárůst je ukazatelem změny preferencí spotřebitelů a nutnosti flexibility pivovarů ve škále nabízených produktů.

Mapa č. 1

Zdroj: webové stránky pivovary.info, vlastní mapa v systému ARCGIS 9.3.

Poznámka: Lokalizovány pivovary v České republice (vynechány minipivovary)

Podle mapy č. 1, kde jsou lokalizovány činné pivovary působící na území ČR, je možno určit kraje s největší a nejmenší koncentrací pivovarů. Zde je nutno na prvním místě zmínit Plzeňský kraj, tento celek by se co do počtu pivovarů řadil mezi poslední místa, ovšem je zde největší pivovar působící v ČR, a to **Plzeňský Prazdroj a.s.**

Nepřítomnost pivovarnictví je zjištěno i v okresech Žďár nad Sázavou, Bruntál, Vsetín, Cheb, Hodonín, Znojmo. Oproti tomu je největší množství pivovarů ve Středočeském kraji, na toto rozmístění má vliv jeho rozloha a příhodná poloha k Praze a dobré dopravní dostupnosti. Jsou to například **Pivovar Staropramen**, **Školní pivovar Suchdol**, **Rakovník**. Pokud bych mapu lokalizace pivovarů porovnála s oblastmi pěstování chmele, je možno konstatovat jistou nezávislost na oblastech pěstování.

Tyto oblasti se nacházejí, jak jsem již zmiňovala, hlavně v oblasti Žatecka a Lounska a v menší míře v okolí Brna. V těchto oblastech nejsou větší koncentrace pivovarů, ovšem největším odběratelem je již zmiňovaný Plzeňský Prazdroj a.s., který se nachází v relativní blízkosti pěstování chmele, tedy na tento případ se dá aplikovat lokalizační faktor do místa výskytu surovin, v tomto konkrétním případě chmel.

Tyto pivovary ovlivňují i trh s pracovními místy a svou lokalizací i regionální rozdělení a strukturu zaměstnanosti.

Tabulka 11.:Největší pivovary v ČR podle výstavu v roce 2000

Pivovar	Poloha	Výstav (tis. hl.)
Plzeňský prazdroj (+ Gambrinus)	Plzeň	4 753
Radegast	Nošovice	2 077
Staropramen	Praha	1 157
Budvar	České Budějovice	1 347
Krušovice	Krušovice	790
Velké Popovice	Velké Popovice	749
Braník	Praha	731
Starobrno	Brno	569
Holba	Hanušovice	442
Ostravar	Ostrava	440

Zdroj: VANČURA, 2002

Poznámka: data k 31. 12. 2000

Na množství zaměstnaných osob a ostatní charakteristiky má samozřejmě největší vliv množství uvařeného piva. Touto charakteristikou jsem chtěla porovnat stav v roce 2000 a v roce 2009. Porovnáním výstavů piva v letech 2000 a 2009 z tabulek č. 12 a 13 je patrný nárůst výstavu piva **Plzeňského Prazdroje** o 5 747 tis. hl. za sledované období. Nárůst je důkazem stoupající poptávky a rozvoje tohoto gigantu. Zajímavým vývojem procházel také pivovar **Staropramen**, který zvýšil za tuto dobu svůj výstav z 1 157 tis. hl. na 3 017 tis. hl., tento nárůst znamená upevňování pozic nejsilnějších pivovaru a jejich stálý přírůstek produkce v průběhu let.

Tabulka 12.:Pivovarnictví v roce 2009 (data k 31. 12. 2009)

Pivovar	zisk před zdaněním	výstav piva v tis. hl.	zisk za 0,5 l (v Kč)
Plzeňský Prazdroj	4 686 000 000	10 500	2,23
Pivovary Staropramen	894 161 000	3 017	1,48
Heineken	250 802 000	2 176	0,58
Pivovar Svijany	209 252 000	385	2,72
Budějovický Budvar	205 802 000	1 275	0,81
Rodinný pivovar Bernard	47 931 000	204	1,17
Měšťanský pivovar Havlíčkův Brod	10 923 000	83	0,66
Měšťanský pivovar Strakonice	6 481 000	70	0,46

Zdroj: MF DNES -SŮRA, LYSONĚK [cit. 30. 11. 2010]

Nárůsty výstavů nebyly pro mnohé pivovary obvyklé, tímto vývojem prošel **Českobudějovický Budvar n. p.**, u kterého sledujeme pokles výstavu (z 1 347 tis. hl. na 1 275 tis. hl.). Z tabulky č. 12 vyplývají stoupající zisky malých a středních pivovarů za půllitr piva, nejvíce je to patrné u **Pivovaru Svijany**, který má větší zisk z půllitru (2,72 Kč) než největší pivovar Plzeňský Prazdroj a.s. (2,23 Kč). Zde bych

příčinu hledala v úsporných opatřeních a regionální distribuci nápojů. Tento trend se projevoval i u ostatních menších pivovarů v tabulce, zejména to platí v porovnání Měšťanského pivovaru Havlíčkův Brod, který svým ziskem za půllitr konkuruje i mnohem většímu pivovaru **Heineken Czech**.

Výrazný vliv na poptávku po alkoholických nápojích má také zvýšení spotřební daně. To se právě odrazí v stoupající ceně za půllitr piva a tím v klesajícím zisku pivovarů. Restrikce od státu se výrazně dotkly pivovarů v České republice, které uvádějí snížení spotřeby piva v důsledku cenové elasticity o 1,4 mld. Kč (POTRAVINÁŘSKÝ ZPRAVODAJ č. 5, 2010) Toto se projeví v zaměstnanosti v pohostinských službách a souvisejících provozovnách s pivovarnictvím. Z důvodů navýšení spotřební daně a tím i navýšení cen se sníží poptávka o více než 10% (POTRAVINÁŘSKÝ ZPRAVODAJ č. 5, 2010).

V současnosti udržujeme světové prvenství v množství vypitého piva. To i s podílem zahraničních turistů, kteří dle odhadů vypijí v pohostinských zařízeních okolo 15% celkového množství uvařeného piva. (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2008 [cit. 1. 12. 2010])

Důležitými odběrateli jsou i zahraniční zákazníci a s tím související export. Největšími vývozci piva byly v roce 2008: **Plzeňský Prazdroj (23,8%), Heineken Czech 23,2%, Budějovický Budvar 15,7 % a Pivovary Staropramen 19,4%**

V souvislosti se stoupajícím výstavem piva se zvyšoval i export piv. V roce 2001 činil export celkové produkce pivovarů 10,4%, v roce 2008 byl více než 18,7%. Pivo byl nejvíce expedováno do okolních zemí, jako je Slovensko, Německo, ale také do Ruska, Anglie, Švédska a Maďarska. (ČSPS, 2010[cit. 8. 12. 2010])

Tabulka 13.:Export piva 2007,2008 (data vždy k 31.12.)

Vývoz piva (tis. hl.)	2007		2008	
	Množství	Kč (mil.)	Množství (hl.)	Kč (mil.)
celkový vývoz	3 720	4 464	3 810	4 433
Německo	1 379	1243	1483	1290
Slovensko	585	466	637	525
Rusko	232	442	299	511
Anglie	317	471	282	385
Švédsko	212	326	222	322
USA	191	321	153	265

Zdroj: Statistická ročenka 2009

V tomto období byl na druhé straně sledován pokles v domácí spotřebě piva, který byl nahrazován zmíněným exportem do zahraničí. I přes klesající poptávku na

tuzemském trhu měly větší ziskovost malé nebo střední pivovary, *Skupina K Brewery*, která má 7 menších pivovarů, hlásí za rok 2009 nárůst prodeje až o 5,5%, jak uvedl ředitel Zdeněk Radil. Ovšem stále v absolutních číslech je nejziskovější Plzeňský Prazdroj, který před zdaněním vydělal 4,7 mil. Kč za rok 2009 (MF DNES -SŮRA, LYSONĚK [cit. 30. 11. 2010])

V pěstování chmele, které úzce navazuje na vaření piva, je možno vysledovat v posledních letech mírnou stagnaci pěstitelského výkonu. Od roku 2003 se plocha pěstování chmele stále zmenšuje, ale díky zvyšující se intenzifikaci zemědělství a inovacím neklesá produkce chmele. I přes ubývající plochy chmelnic stále stoupá celková sklizeň a tím i celkový výstav piva v pivovarech. Výstav piva se ve sledovaných letech zvyšoval, pouze v roce 2008 se snížil o 91 tis. hl. i přes zvyšující se sklizeň.

Tabulka 14: Chmelnice a pivovarnictví 2003-2008

Rok	Plocha chmelnic	Celková sklizeň	Výstav piva	Počet pivovarů	Spotřeba piva
2003	8 019	5 527	18 548	54	161
2004	7 720	6 311	18 753	53	158
2005	7 468	7 831	19 069	53	157
2006	7 176	5 453	19 787	53	158
2007	6 962	5 631	19 897	53	159
2008	6 672	6 753	19 806	52	154

Zdroj: PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU, 2008

Poznámka: data vždy k 31.12.

Česká produkce chmele ovšem není schopna pokrýt požadavky trhu, proto, jak bylo již zmíněno, chmel se také importuje. Tradiční oblasti pěstování chmele jsou města z okolí Žatce, Loun, Litoměřic a v menší míře také v okolí České Lípy, Olomouce a Přerova, kde se nacházejí příhodné klimatické a pěstitelské podmínky.

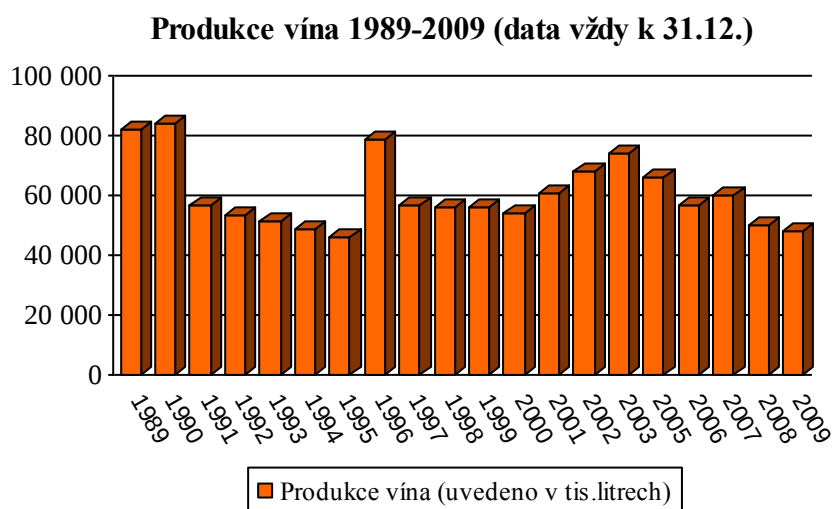
6.2. Výroba a produkce vína

Po roce 1989 byla největší vinařskou skupinou *Bohemia Sekt a.s. Starý Plzenec*, který se nedá lokalizovat v žádné vinařské oblasti a skupuje hrozny od jiných pěstitelů vinné révy. Tato společnost se stala vlastníkem dalších vinařských seskupení, jako jsou například: *Víno Mikulov* (třetí největší výrobce vína v České republice – necelých 7 mil. litrů vína ročně), *Českomoravské vinné sklepy Sedlec*, *Révovín Velké Bílovice*, *Bzenecká vinohradnická společnost*, *Zemědělské společnosti Pálava*. Celá společnost Bohemia Sekt má více než ¼ podílu na tuzemském trhu s vínem.

V roce 1999 vyrobila samotná společnost Bohemia Sekt 22 mil. l vína, a to hlavně šumivé sekty (zde má 75% podílu na trhu). Suroviny na výrobu těchto produktů nakupuje od samostatných pěstitelů nebo od společností hlavně na jižní Moravě, většinou na Břeclavsku (VANČURA, 2002)

Mezi další tuzemské výrobce patří Českomoravská vinařská a.s., Znovín Znojmo, Vinařství Mutěnice, Vinařství Kovacs, Vinařství Zaječí a například Templářské sklepy Čejkovice.

Graf č. 6:

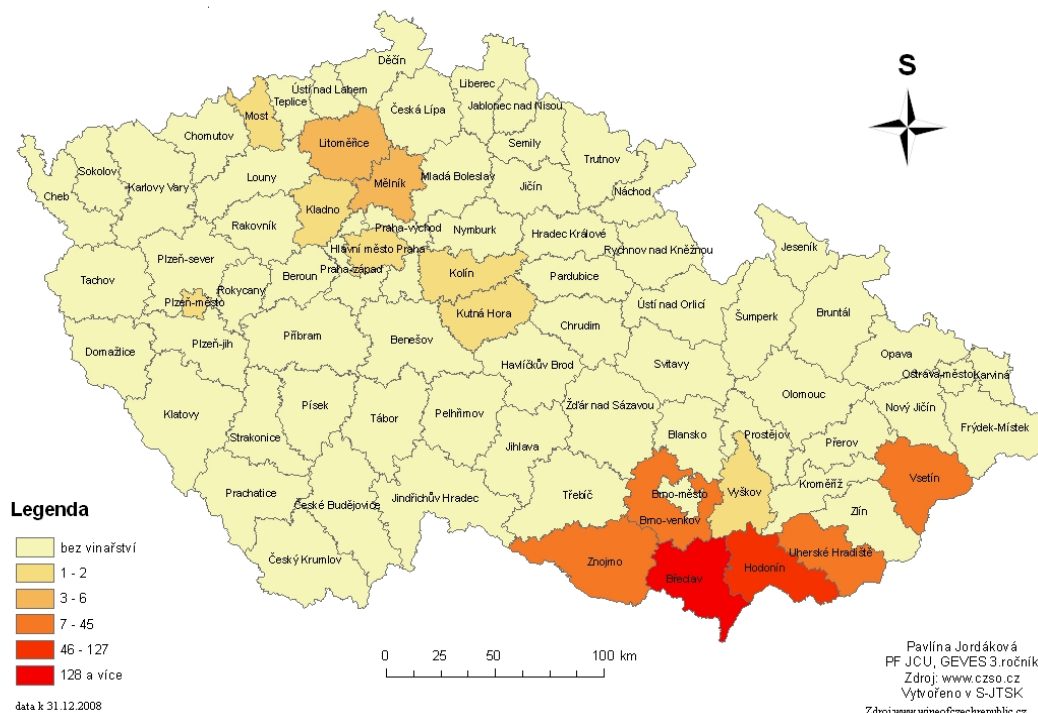

Zdroj: data z tabulky č. 9, vlastní výpočty

Celková produkce vína v posledních letech prudce klesá a maximální produkce byla zaznamenána pouze v počátečním období a to v letech 1989 a 1990. Významným rokem je i rok 1996, který se svým objemem (78 595 tis. litrů) převýšil průměr, který byl cca. 60 270 tis. litrů/rok. V posledních 3 letech je zaznamenáno klesání produkce a již nedosahuje průměrných objemů, jak tomu bylo v minulých letech (Graf č. 6). Spotřebitel v 90. letech i v dnešní době preferuje levnější vína pro běžnou spotřebu a známková vína, jejichž prodejnost je o mnoho nižší než levnější zahraniční vína (VANČURA, 2002).

Mapa č. 2

PROSTOROVÉ ROZMÍSTĚNÍ VINAŘSTVÍ V OKRESECH ČESKÉ REPUBLIKY

Zdroj: Adresář vinařů na webových stránkách <http://www.wineofczechrepublic.cz>

V předcházející mapě je zobrazeno rozmístění vinařství v okresech České republiky (za vinařství je zde pokládán producent vína registrovaný na Vinařském fondu a ÚKZÚZ, který prodává alespoň část vína s rozhodnutím o zařazení od SZPI), zde je zobrazen největší podíl na jihozápadní Moravě, v okolí měst Znojmo, Hodonín, Břeclav, Uherské Hradiště, Brno, Mikulov, Břeclav, Velké Pavlovice, Bzenec, Mutěnice a Buchlovice. Na území Čech se nachází pouze malé procento vinic a to kvůli nepříznivému podnebí a nevhodnému podloží pro pěstování vína. Největší závody na výrobu vína se tedy nacházejí na jižní Moravě.

Dle nejnovějších dat bylo k 31. 12. 2009 osázených ploch vinic 17 358,52 ha a sklizeň v roce 2009 činila 68 737 tun hroznů. Sklizeň se ve srovnání s rokem 2007 jeví jako podprůměrná, ale v porovnání s lety 1989-2007 je stav sklizně průměrný (SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA MZE..., 2010[cit. 25. 11. 2010]). V sektoru nápojového průmyslu je specificky lokalizováno hlavně vinařství a výroba s ním související. Vinařské oblasti a podniky jsou lokalizovány do místa pěstování vinné révy a není zde patrný přesun do jiných lokalit. Na první pohled nejznámějším a

nejproduktivnějším ve výrobě vína je okres Břeclav, Znojmo a Hodonín, kde se vyskytuje 90% vinic a největší množství vinařských závodů.

V oblasti Čech je pouze malé množství vinařských firem. Tento stav je zapříčiněn i malým procentem ploch vinic v Litoměřické a Mělnické oblasti. Zde je možno nalézt pouze menší firmy zabývající se specifickým pěstitelstvím vína.

V dnešní době je v zemědělství i ve vinařství kladen důraz především na životní prostředí a ekologické zemědělství. Proto vznikají programy pro rozvoj ekologického zemědělství, které podporují podnikající zemědělce. Ekologické zemědělství ve vinařství je podporováno formou dotací z EU. Do programu ekologického zemědělství bylo z celkové výměry plochy vinic zařazeno pouze 568 ha a na tuto plochu bylo v rámci integrované produkce přiděleno 12 928 361 Kč (po splnění podmínek na dotace dle nařízení vlády č. 242/2004 Sb.) V souvislosti s poskytováním dotací z fondů ČR je ve vinařství možnost zapojení ve více projektech, jsou to například: podpora na zavlažování vinic (celkem v roce 2009 poskytnuto 901 272 Kč), podpora zpracovávání zemědělských produktů a zvyšování konkurenceschopnosti (2009 – 2 464 427 Kč) Celkově bylo pro rok 2009 poskytnuto vinařskému fondu 32 739 719 Kč (SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA MZE..., 2010[cit. 25. 11. 2010])

Ovšem ani tyto finanční prostředky nestačí pro dostatečnou obnovu vinic a podporu vinařů. Produkce a spotřeba vína má dle ČSÚ stoupající charakter a lze očekávat i do budoucna stálý přírůstek. Prognózy do budoucnosti jsou v oblasti vinařství kladné, očekává se stoupající spotřeba vína, tím i zvyšování příjmů z prodeje.

Pro dosažení nejlepší možné kvality vína je nutná nejen kontrola a ověřování hroznů, ale také kontrola zdravotní nezávadnosti a jakosti vín. To provádí Státní zemědělská a potravinářská inspekce a má zabránit klamáním spotřebitele a sloužit jeho ochraně. V kontrolách o zdravotní nezávadnosti hroznů prováděných SZPI bylo v roce 2009 zkontrolováno celkem 1 177 vzorků vína a z tohoto počtu nevyhovělo celkem 285 z hlediska uvedené jakosti a ve 28 vzorcích byly dokonce překročeny limity zdravotní závadnosti. Tyto výrobky musí být po kontrole staženy z trhu a nesmějí být dále distribuovány opět kvůli ochraně spotřebitele. (SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA MZE..., 2010[cit. 25. 11. 2010])

Na produkci vína má samozřejmě vliv pěstování vinné révy, její kvalita a množství produkce. Vinařské oblasti v České republice se dělí na dvě základní části. A to na vinařskou oblast Morava a vinařskou oblast Čechy. Vinařská oblast Morava zaujímá 96% ploch vinic v ČR a skládá se z dalších 4 podoblastí (Znojemská,

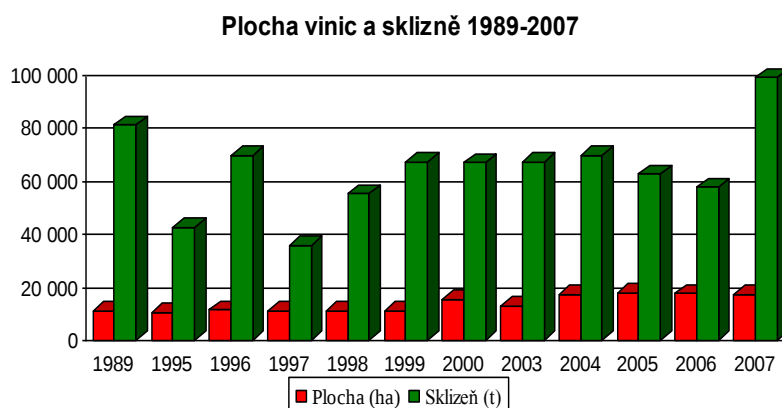
Mikulovská, Velkopavlovická, Slovácká). Každá tato oblast má odlišné klimatické a půdní podmínky pro různé odrůdy vín, klima je zde přechodné s příklonem k vnitrozemskému. Již zmiňovaná vinařská oblast Čechy tvoří pouhých 4% z celkové plochy vinic v České republice a je jedna z nejsevernějších vinařských oblastí v Evropě. Oblast se dále dělí do vinařských podoblastí a to na Mělnickou a Litoměřickou (<http://.wineofczechrepublic.cz>, [cit. 20. 11. 2010]).

Tabulka 15.: Vývoj produkce a výměry vinic v ČR 1989-2007 (data vždy k 31.12)

Rok	1989	1995	1996	1997	1998	1999
Plocha (ha)	11 322	10 679	11 540	11 183	11 232	11 110
Sklizeň (t)	81 152	42 620	69 694	35 758	55 172	67 073
Rok	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Plocha (ha)	15 494	12 844	17 394	17 892	17 649	17 327
Sklizeň (t)	66 937	67 412	69 733	62 579	57 635	99 029

Zdroj: Statistické ročenky 1990-2008, CSU

Graf č. 7:

Zdroj: Statistické ročenky 1990-2008, CSU

Poznámka: data vždy k 31.12.

Z grafu č. 7 je patrné, že celková plocha vinic mezi lety 1989 – 1995 klesala, což mělo vliv na produkci vína a větší nutnost dovozu ze zahraničí. Česká republika má spotřebu vína větší, než je celorepubliková pěstitelská schopnost a tím stoupá nutnost dovozu. Není zde možno vypěstovat dostatečné množství vinné révy a pokrýt potřebu spotřebitelů. Plocha vinic z celkové výměry ČR tvoří pouze okolo 0,5 %. Dále je patrný úbytek vinic v roce 2003 a následný markantní přírůstek v roce 2004 až na 17 394 ha. Porovnáme-li celkovou sklizeň v průběhu těchto let, je zde vidět zajímavý pokles v roce 1995 a 1997, kdy došlo k velkému snížení sklizně a to i přes relativně stejnou plochu viničních tratí. Velký přírůstek byl i v posledním sledovaném roce sklizně, kdy i přes

trvající úbytek vinic stoupla celková sklizeň na 99 029 tun, což byla největší sklizeň za toto období.

Sklizeň hroznů v těchto oblastech je ovlivněna hlavně klimatickými podmínkami a nejlepším rokem ze sledovaných se jeví 1989 a rok 2007. Ovšem porovnáním pěstitelské rozlohy a následné sklizně, byl úrodnější rok 1989, kdy se na 11 322 ha vypěstovalo 81 152 tun hroznů. V roce byla sice sklizeň ještě vyšší a to 99 029 ha, ovšem na rozloze vinic 17 327 ha.

6.3. Výroba a produkce lihovin

Další významnou složkou nápojového průmyslu je výroba lihovin. Nejvíce se na našem území používá k výrobě líh z melasy. Velké průmyslové lihovary se nacházejí například v Praze, Kralupech nad Vltavou, Kolíně, Pardubicích, Hradci Králové, Prostějově, Ostravě a Plzni (MIŠTERA, 1983).

V průběhu 90. let se rozložení sil na trhu s lihovinami začíná postupně proměňovat, to je způsobeno vstupem zahraničních lihovarnických firem na domácí trh.

Následně se bakalářská práce zaměřuje na vývoj nejúspěšnějších firem v průběhu 90. let 20. století. Jejich současné postavení na trhu a ekonomická situace, je samozřejmě ovlivněno vývojem v tomto období a to jak na tuzemském trhu, ale i v expanzi do zahraničních projektů. Novější ucelená data nebyla pro tento sektor dostupná.

V této první desítce největších lihovarnických firem v ČR jednoznačně dominuje **STOCK Plzeň a.s.**, která je největší likérkou v ČR a zaujímá celých 31% tuzemského trhu. Na český trh vstoupila již v roce 1920 a zpočátku byly produkty dováženy z Itálie z Terstu, kde bylo hlavní sídlo společnosti. (<http://www.stock.cz>, [cit. 15. 11. 2010]) Tato koporace je dnes vlastněna OCM Czech Topco s.r.o., v 90. letech došlo k přílivu zahraničního kapitálu a tím také oživení do této doby upadající firmy. Zahraniční kapitál vedl k navyšování produkce a tím měl také velký vliv na zvýšení v podílu prodejnosti na trhu. Nejznámějšími produkty **STOCK Plzeň a.s.** jsou lihoviny jako: Fernet Stock, Fernet Stock citrus, Vodka Božkov, Vodka Amudsen a mnohé další. Firma v roce 1999 vyrobila více než 25 milionů litrů lihovin, což tvořilo více než ¼ objemu trhu a tím se stala největším producentem lihovin v České republice. Jak již bylo zmíněno, jejich portfolio výrobků bylo hlavně tvořeno různými variantami značky

Fernet a tvořilo více než $\frac{3}{4}$ výroby celé společnosti. Tento produkt byl nejprodávanější lihovinou na trhu. (VANČURA,2002)

Tabulka 16.: Vývoj produkce největších lihovarnických firem 1992-1999

firma/rok	1992	1993	1994	1995
Stock Plzeň a.s.	123 907	150 623	172 173	184 258
Karlovarská Becherovka a.s.	72 858	76 493	79 469	85 194
Palírna u Zeleného stromu- Starorežná Prostějov	119 012	132 781	130 511	119 772
Fruko Schulz s.r.o.	48 928	32 486	39 816	63 106
KB Likér ÚP s.r.o.	60 750	74 670	43 747	25 707
Dynybyl s.r.o.	67 850	71 423	58 186	55 286
Hobé Pardubice a.s.	62 278	59 443	57 694	34 200
Linea Nivnice a.s.	68 821	86 062	53 910	45 146
Seliko Olomouc a.s.	103 000	102 910	89 580	67 870
Rudolf Jelínek a.s. Vizovice	58 554	34 945	24 371	18 500
firma/rok	1996	1997	1998	1999
Stock Plzeň a.s.	190 670	221 576	221 244	250 564
Karlovarská Becherovka a.s.	94 787	97 084	86 602	125 890
Palírna u Zeleného stromu- Starorežná Prostějov	128 268	141 340	110 399	110 012
Fruko Schulz s.r.o.	64 208	63 986	62 938	60 136
KB Likér ÚP s.r.o.	30 320	35 087	42 734	43 663
Dynybyl s.r.o.	65 317	63 392	48 636	40 679
Hobé Pardubice a.s.	34 024	37 852	30 286	28 632
Linea Nivnice a.s.	40 507	37 965	22 143	23 828
Seliko Olomouc a.s.	47 700	51 500	28 951	18 600
Rudolf Jelínek a.s. Vizovice	13 125	13 150	10 751	13 800

Poznámka: Uvedeno v hl., data vždy k 31.12.

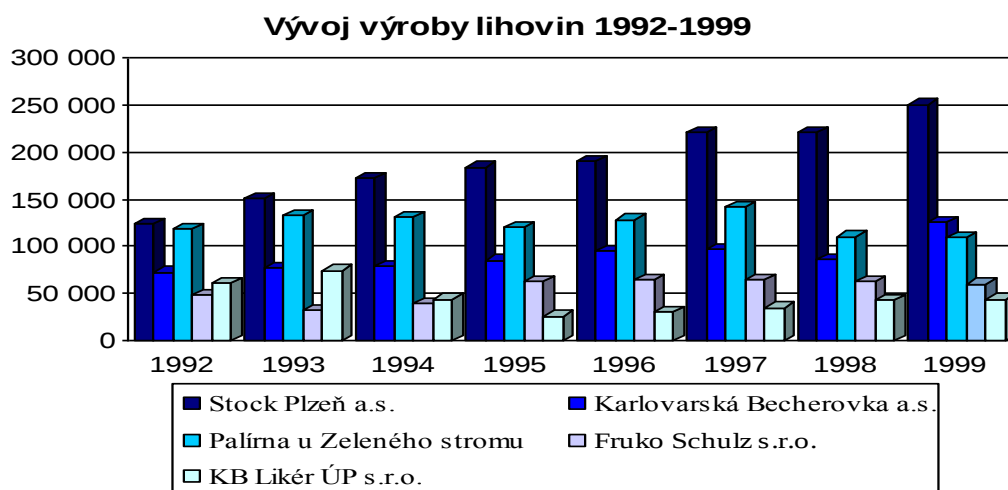
Zdroj: Agrární portál, HNÍZDIL, 2000 [cit. 15. 11. 2010]

Dalším významným producentem, jak je uvedeno v tabulce č. 16 je Jan Becher **Karlovarská Becherovka a.s.** Tato firma zaujímala v roce 1999 druhé místo co do velikosti produkce. V České republice a hlavně v lihovarnictví má dlouholetou tradici. Na našem trhu figuruje již od roku 1838, kdy byla založena Janem Becherem. (<http://www.becherovka.cz>, [cit. 10.12.2010])

Na konci sledovaného období vyprodukovala tato firma 145 890 hl lihovin a zaujímala necelých 10% tuzemského trhu. Becherovka je také preferovaným vývozním artiklem a takzvanou značkou České republiky.

Pokud bych měla porovnat produkci těchto dvou firem, je nutno poukázat na jejich zvyšující se produkci v průběhu sledovaných let. Firmy mají silné zázemí buď v zahraničních firmách (což je případem STOCKU Plzeň), nebo v podpoře státu, který je majoritním vlastníkem **Karlovarské Becherovky a.s.**

Graf 8.:

Zdroj: Agrární portál, HNÍZDIL, 2000 [cit. 15. 11. 2010]

Poznámka: data vždy k 31.12.

Dále je zajímavé porovnání firem **Fruko Schulz s.r.o. (Jindřichův Hradec)** a **Rudolf Jelínek a.s. (Vizovice)**. Ve srovnání velikosti produkce firem jsou zde velice zajímavé výkyvy. První zmíněná firma měla v roce 1992 produkci přes 48 tis. hl vyrobených lihovin. Stav se ale v následujících dvou letech rapidně snížil zhruba na 32,5tis hl v roce 1993 a 39 tis hl lihovin v roce 1994.

V následujících letech došlo k výraznému navýšení produkce, jak ukazuje křivka grafu, až na 60,2tis.hl lihovin v roce 1999. Na druhé straně stojí **Rudolf Jelínek a.s.** s produkcí v roce 1992 téměř 60 tis. hl alkoholických nápojů. Produkce se po roce 1993 začala rapidně snižovat až na alarmujících 10 751 hl v roce 1998.

Tito dva výrobci lihovin měli počáteční produkci lihovin poměrně konstantní, ovšem na konci sledovaného období **Fruko Schulz s.r.o.** na tuzemském trhu ovládla přes 7% trhu a na druhé straně firma **Rudolf Jelínek a.s.** zaujímala pouhých 1,6% trhu. Dle mého názoru je vše zapříčiněno změnou v preferencích spotřebitelů a zaměřením firmy Rudolf Jelínek a.s. na výrobu ovocných destilátů vysoké kvality a také samozřejmě za vyšší ceny.

Podíly na trhu jsou u ostatních firem následující: **Palírna u Zeleného stromu Starorežná Prostějov a.s.** zaujímala v roce 1999 asi 12,5 % tuzemského trhu a tuto firmu vlastní skupina fyzických osob z České republiky. Další lihovarné firmy působících na českém trhu jsou **KB LIKÉR DRINKS UNION a.s. (Ústí nad Labem)** s 4,8% podílu na trhu (nejznámější výrobek Stará Myslivecká), firma Dynybyl s.r.o. zaujímající 4,9% podílu z trhu (výrobky Pražská vodka, Silver Ice vodka), **Hobé**

Pardubice a.s. má podíl na trhu 3,4%. Posledními jsou **Linea Nivnice a.s.** s 2,8% podílu na trhu a **Seliko Olomouc** 2% podílu na trhu. (Agrární portál, HNÍZDIL, 2000 [cit. 15. 11. 2010])

Vývoj situace na českém trhu měla na počátku sledovaných let vyrovnaný charakter. Rozdíly mezi jednotlivými společnostmi nebyly tak markantní, jak se později ukázalo, velmi záleželo na strategii prodeje a produktovém portfoliu. Již zmíněný **STOCK Plzeň a.s.** je jednoznačným favoritem v oblasti prodejnosti značky. (Agrární portál, HNÍZDIL, 2000 [cit. 15. 11. 2010])

K tomuto rozmachu **STOCKU Plzeň a.s.** dopomohla forma privatizace po roce 1989, a to restituce, kdy se firma vrátila do rukou původních majitelů. Společnost také nebyla finančně zadlužena jako mnohé jiné firmy. Další růst firmy v budoucnu je, podle mého názoru, možný pouze díky zvýšení exportu nebo obnovení a inovaci výrobků se zachováním kvality a osvědčených produktů.

Největším kladným přírůstkem v růstu produkce se vyznačuje **Karlovarská Becherovka a.s.** To je hlavně patrné v roce 1999, kdy produkce stoupla o více než 45% oproti předchozímu roku. V tomto roce ovšem nenašla pro více než 20tis. hl. odbytu. Ostatní firmy procházely v tomto období stagnací nebo mírným poklesem. V této době začínají na náš trh přicházet další zahraniční firmy a zaujímají již 17% odbytu na trhu. (Agrární portál, HNÍZDIL, 2000 [cit. 15. 11. 2010])

Nejsilnější firmou na trhu je i v současnosti **STOCK Plzeň a.s.**, již 20 let vede na tuzemském trhu a její výrobky jsou nejrozšířenějšími značkami. Například v roce 2006 prodala 24 646 milionů litrů alkoholických nápojů, což představuje nárůst oproti roku 2005 o 1,68 milionů litrů alkoholu. Ovšem tento ukazatel vývoje a zvýšení produkce se neprojevil na exportu, který oproti předchozímu roku (2005) klesl o 5,7%. Vzhledem k tomu, že největší exportéřskou zemí je Slovensko se tento pokles dal očekávat kvůli zvýšení spotřební daně v roce 2006 a předcházejícímu předzásobení produkty. I přes pokles čistý zisk společnosti činil 304 milionů korun, což představuje navýšení oproti minulému roku o 22,3, milionů korun. (Výroční zpráva STOCK Plzeň a.s. 2006 [cit. 12. 11. 2010])

Tyto jednotlivé produkční charakteristiky firem jsou částí celkové produkce všech lihovarů v České republice a odráží stav celkové produkce. Ve sledovaném období 1989-1999 za jednotlivé firmy je možno konstatovat nadprůměrný stav produkce a po tomto období, nastal útlum výroby těchto nápojů a fakticky nastoupila krizová fáze.

Graf č. 9:

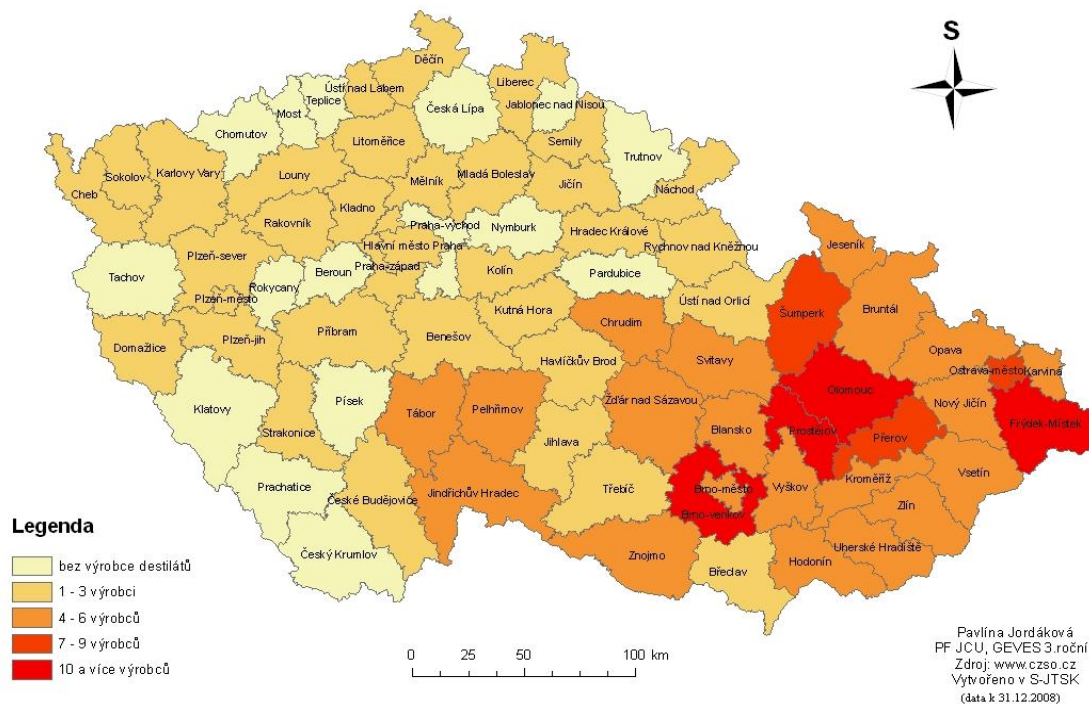

Zdroj: data z tabulky č. 9

Průměrná produkce lihovina ve sledovaných 20 letech činila 59 761 tis. litrů. Maximální produkce bylo dosaženo v roce 1992, kdy bylo vyrobeno 99 917 tis. litrů a v pozdějších letech se tento trend již neopakoval. Zde je naopak zajímavý kritický pokles od roku 2005, kdy se produkce snížila o více než polovinu a produkce se pohybovala okolo 20 000 tis. litrů/rok (Graf č. 9). Produkce lihovin klesá a to i přes zvyšující se spotřebu alkoholu a rozvoj nápojových firem.

Mapa č. 3:

PROSTOROVÉ ROZMÍSTĚNÍ VÝROBCŮ DESTILÁTŮ V OKRESECH ČESKÉ REPUBLIKY

Zdroj: webové stránky Českého statistického úřadu

6.3.1. Spotřeba alkoholu

Vývoj spotřeby alkoholu má rostoucí tendence. Nárůst je následovný: v roce 1996 dosáhla spotřeba alkoholu 3,4 litrů na osobu. Mezi lety 1999 a 2001 se v ČR ročně vypilo 9,9 litru čistého alkoholu na osobu, z čehož téměř polovina (4,6 litrů) připadla na pivo, 2 litry na víno a 3,3 litru na lihoviny, což v přepočtu představuje zhruba každý měsíc 0,7 litru čtyřicetiprocentní lihoviny na každého občana. (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2004 [cit. 1. 12. 2010])

Na základě dat Českého statistického úřadu dosáhla v roce 2006 domácí spotřeba alkoholu celkem 10,2 litru čistého lihu na osobu (včetně dětí a batolat). Toto číslo obsahuje kombinaci piva, vína a lihovin. Spotřeba se tak oproti roku 2005 zvýšila o téměř 0,5 litru na osobu. Z toho je možno sledovat rostoucí míru pití alkoholických nápojů.

Lihovinami se zabývají i instituce Evropské unie. V souvislosti s tím vzniká nutnost zakotvení specifických pravidel, nařízení a definic o výrobcích z lihu. Posledním ze jmenovaných je například: Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 110/2008 (ze dne 15. ledna 2008) Zde je definice, co je lihovina (zakotveno v článku 2) - „lihovinou se rozumí alkoholický nápoj, který je určený k lidské spotřebě, mající určité organoleptické vlastnosti, minimálně obsahuje ethanol o objemu 15%. Musí být vyrobený buď přímo „destilací přírodně zkvašených surovin s přidanými látkami určenými k aromatizaci nebo bez nich, nebo macerací nebo podobným zpracováním částí rostlin v lihu zemědělského původu nebo v destilátech zemědělského původu nebo v lihovinách ve smyslu tohoto nařízení, nebo přidáním látek určených k aromatizaci, cukrů nebo jiných sladidel nebo jiných zemědělských výrobků nebo potravin k lihu zemědělského původu nebo k destilátům zemědělského původu nebo k lihovinám“ (Úřední věstník L039,2008[cit. 10. 12. 2010]).

V tomto nařízení jsou specifikovány všechny lihoviny vyskytující se na trhu Evropské unie. Je zde formulováno kolik musí obsahovat ethanolu, z jakých surovin se musejí vyrábět a jaké suroviny se mohou a nemohou používat. Důležitý je i výčet jednotlivých lihovin, které jsou zaregistrovány pod značkou EU. Tyto specifické lihoviny lze vyrábět jen v určitých zeměpisných oblastech a zemích. Nejvíce specifických lihovin zde má zaregistrována Francie (oblast Champagne) Itálie, Řecko (Ouzo), ale i Slovensko (Spišská Borovička a jiné druhy slivovice). Česká republika zde

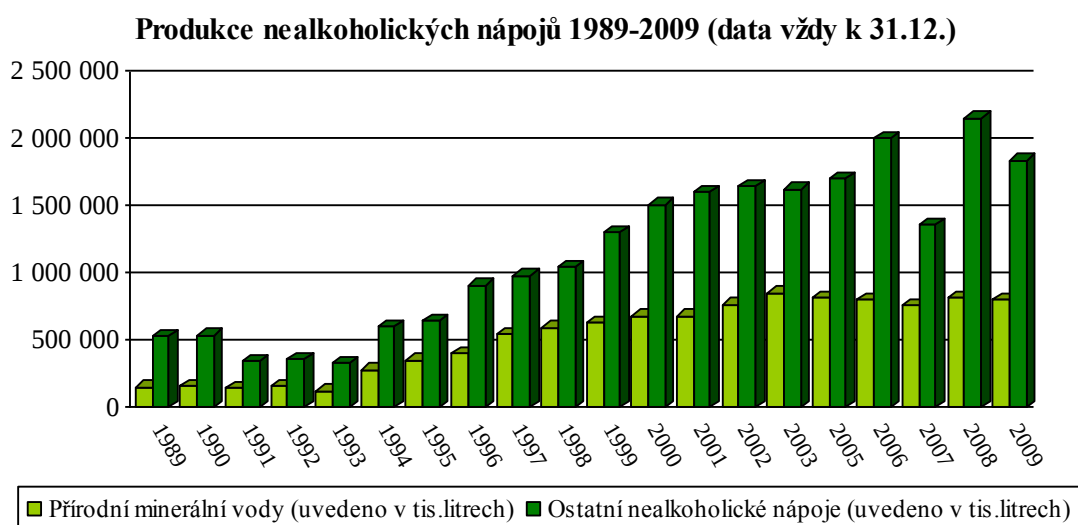
má zaregistrovaný obchodní název jako je Karlovarská Hořká (Becherovka) (Úřední věstník L039,2008[cit. 10. 12. 2010]).

V souvislosti s těmito nařízeními a zeměpisnými označeními musel být změněn název Jindřichohradeckého rumu od společnosti Fruko Schulz s.r.o. na Tuzemák, protože lihovina označovaná jako rum musí obsahovat jiné látky, než byla ve zmiňovaném Tuzemáku. Rum jakožto lihovina musí obsahovat ethanol min. 37,5% z objemu, musí být vyráběna výhradně alkoholovým kvašením a destilací šťávy z cukrové třtiny, nesmí být aromatizován a může zde být přidán pouze karamel na zabarvení. Pokud se bude označovat jako „rum“ musí být dále vyrobena pouze v zeměpisném označení z francouzských zámořských departmentů a autonomní oblasti Madeira (Úřední věstník L039,2008[cit. 10. 12. 2010]). Těmto požadavkům samozřejmě český rum nevyhovoval. A proto bylo zvoleno náhradní řešení a to přejmenování výrobku.

6.4. Výroba nealkoholických nápojů

Klíčovým významem pro výrobu nealkoholických nápojů je voda a kvalita jejího zdroje. Nejlepším zdrojem vody pro výrobu nealkoholických nápojů jsou podzemní vody. Zde je riziko vyšší koncentrace přírodních látek, jako je například železo, mangan a dusičnany. Tyto případy nejsou tak časté a ve většině případů tyto vody zpravidla vykazují nízký obsah organických látek, které je následně nutno odstraňovat např. odkyselením, odželezněním a odmanganováním.(MALÉŘ, 1996).

Graf č. 10:

Zdroj: Statistické ročenky 1990-2010

Tento segment nápojové ho průmysl se dá charakterizovat jako nejrychleji rostoucí, co se týká množství produkce a výroby. V počáteční fázi toto odvětví nevykazovalo tendence růstu, ovšem tato situace se drasticky proměnila po roce 1995, kdy hlavně ostatní nealkoholické nápoje začali vykazovat konstantní růst, až na maximální produkci ve sledovaných letech a to v roce 2008, kdy produkce ostatních nealkoholických nápojů činila 2 150 231 tis. litrů a svou produkční schopností překročila dříve největší produkci pivovarů.

Jak již bylo zmíněno trend růstu produkce nealkoholických nápojů je zapříčiněn změnou ve spotřebitelské poptávce, změnou na trhu s nápoji a v neposlední řadě v začáteční fázi plněním do PET lahví, které znamenalo významný obrat v nápojovém průmyslu. Trend plnění do PET lahví proniká i do ostatních složek nápojového průmyslu a například tradiční skleněné pивní lahve jsou již v dnešní době nahrazovány moderními PET lahvemi, a to z důvodu praktičnosti a lehčí manipulace.

Následně je zde věnována pozornost jednotlivým odvětvím nealkoholických nápojů, a to stáčení minerálních vod, pramenným oblastem stolních a minerálních vod a ostatním nealkoholickým nápojům.

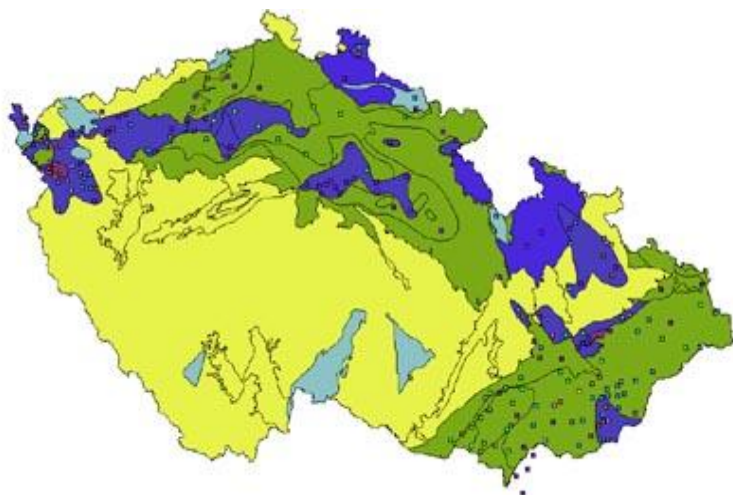
Pokud se budu věnovat stáčírnam minerálních vod, je zřejmé, že stáčírny minerálních vod jsou lokalizovány do místa vývěru minerálních vod (zde je zásadním lokalizačním faktorem voda. Na obr. č.1 jsou velmi výrazně vidět oblasti výskytu minerálních vod (největší výskyt vývěru minerálních vod je zabarven výrazně modrou barvou). Další škály barev určují další odstupňování intenzity vývěru minerálních vod.

Největší koncentrace stáčíren minerálních vod je v Karlovarském kraji. Jsou to například Karlovy Vary, kde se stáčí minerální voda Mattoni a Korunní. Dále jsou to Františkovy Lázně a Mariánské Lázně. (HAUFLER, 1984). Významné zřidelní oblasti se nacházejí na severozápadě a severovýchodě Čech. Velmi známou oblastí je také oblast okolo Hodonína, tedy na jihovýchodní Moravě, kde se nacházejí známé stáčírny minerálních vod. Oblasti s nejmenším množstvím podzemních minerálních vod v ČR jsou Středočeské pánve a pánve v oblasti jižních Čech.. Je zde také zásadní rozdíl z hlediska geomorfologického, největší výskyt je v oblasti Západních Karpat kde se nacházejí prakticky na celém území, ovšem v Českém masivu je rozšířen pouze v jeho severní části.

Výskyt v ostatních regionech a lokálních území je vázán hlavně na hlubší tektonické zóny a zlomy. Tyto zlomy se ve většině případech vyskytují a vedou hlavně SZ –JV směrem a to především v oblasti Jeseníků a v Hornomoravském úvalu.

Nejznámější tektonické zlomy v České republice a známá prameniště minerálních vod jsou hlavně Mariánskolázeňský, Karlovarský, Jáchymovský a Litoměřický zlom. Dle rozdělení a výskytu minerálních vod se v České republice rozlišují druhy, jako jsou například vody uhličitě, jódové, železnaté, arzénové, radonové, se zvýšeným obsahem iontů fluoru, mědi, zinku, kobaltu, látek a o vody termální. (GEOLOGICKÝ ÚSTAV ČURDA, 1998[cit. 21. 10. 2010])

Obrázek č. 1: Oblasti pramenišť minerálních vod

Zdroj: (GEOLOGICKÝ ÚSTAV, ČURDA, 1998[cit. 21. 10. 2010])

V současné době se vyskytuje na území České republiky 15 lokalit, kde se minerální voda stáčí do lahví, jsou to například lokality, jako jsou Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Jáchymov, Teplice, Poděbrady, Luhačovice a další. Stolní a léčivé pitné vody jsou také kyselky, které se vyskytují ještě navíc v Bílině, Ondrákově, Vratislavicích, Horní Moštěnici, Kyselce, Korunní, Břvanech, Bělovsi a Prieznicovy prameny. Dalšími důležitými oblastmi jsou kraje Moravskoslezský (zde hlavně v okolí Opavy a Bruntálu) a Královehradecký, kde se stáčírný minerálních vod nacházejí v Rychnově nad Kněžnou a Broumově. (GEOLOGICKÝ ÚSTAV, ČURDA, 1998[cit. 21. 10. 2010])

Ve Středočeském kraji se nacházejí prameny minerálních vod v okolí Poděbrad, kde ji stáčí společnost Poděbradka a.s., která je významným producentem nápojů na českém trhu. Má v současné době celkem 160 zaměstnanců a její tržby ročně činní 852 660 tisíc Kč (Tisková zpráva Poděbradka). Co se týče ostatních nealkoholických nápojů je největší koncentrace podniků ve Středočeském kraji a

Praze. V této lokalizaci závodů hraje roli dobrá dopravní dostupnost Prahy, jakožto výrobního centra vůči ostatním městům a rozvojovým osám.

Největším výrobcem nealkoholických nápojů je v současnosti Coca-Cola HBC, který ovšem nevyužívá minerální vody. Dle výroční zprávy 2007 byl její čistý zisk 410,7 milionů Kč, to představovalo nárůst oproti roku 2006, kdy byl čistý zisk 332 milionů Kč (Výroční zpráva spol. Coca-cola, 2007). Pro srovnání ve stejném roce měla nejúspěšnější lihovarnická firma STOCK Plzeň a.s. čistý zisk 304 milionů Kč (Výroční zpráva STOCK, 2006). V tomto roce se dá mluvit o ojedinělém stavu ziskovosti firmy v segmentu nealkoholických nápojů. V roce 2007 se spotřeba nealkoholických nápojů snížila o 38 milionů litrů na celkových spotřebovaných 2,76 mld. litrů, ještě v roce 2006 činil tento ukazatel 2,79 miliard litrů. Přesto společnost Coca-Cola HBC i přes snižující se poptávku rozšiřovali svoji nabídku a portfolio výrobků. (Tisková zpráva Coca-cola, 2007) Další významnou společností vyrábějící nealkoholické nápoje je Kofola a.s., tato společnost pod sebou sdružuje, kromě nejznámějšího výrobku společnosti a to Kofoly, další známé značky, jako jsou například voda Rajec, ovocné džusy a nápoje Jupí, Top Topic a značku Vinea.

7. Produkce a zahraniční obchod v nápojovém průmyslu

V této kapitole jsou uvedeny skutečnosti, které významným způsobem ovlivnily vývoj zahraničního obchodu v oblasti potravinářských komodit. Významným obratem v českém průmyslu byl vstup ČR do Evropské unie, Česká republika se stala členem 1. května 2004. Ovšem kroky k úspěšnému přijetí začaly probíhat již v roce 1991 podepsáním asociační smlouvy mezi ČSFR a Evropským společenstvím.(JONÁŠ, 1997)

V rámci agrárního zahraničního obchodu zaznamenal export zemědělských a potravinářských produktů v letech 1998 – 2000 nárůst a v roce 2000 dosáhl 32 270 mil. Kč, tedy stoupl o 54.8% oproti roku 1998. Je třeba si uvědomit, že v roce 1998 se novodobý zahraniční obchod rozvíjel a růst hodnoty agrárního vývozu byl do značné míry dán, stejně jako v jiných odvětvích národního hospodářství, proexportním charakterem kurzu koruny. Je třeba zároveň poukázat na to, že dynamika růstu fyzického objemu agrárního vývozu byla v tomto období zřetelně vyšší. (HLADÍK, R., 2008 [cit. 3. 3. 2011])

V souvislosti se změnami v zahraničním obchodu se zmíněnými komoditami, je zde dále sledován vývoj mezi lety 2003-2006. V roce 2004 byly hlavními vývozními zeměmi naši nejbližší sousedé, hlavně Slovensko, kam v tomto roce proudilo zhruba 24% celkového vývozu do zahraničí (v roce 2003 to bylo 23%, tedy podíl vývozu stoupl o pouhé 1 %) a do Německa, které zaujímalo 2. místo v podílu vývozu. (tento podíl byl v roce 2004 18% celkového vývozu a v roce 2003 17 %).(PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2006 [cit. 1. 12. 2010])

Po vstupu do EU se předpokládal velký příjem zahraničního kapitálu. Očekávání se splnila a nastalo zavádění nových technologií a rozvoj specifických částí průmyslu. Nejvíce financí bylo investováno do rozvoje automobilového průmyslu, jiná situace byla v potravinářském a nápojovém průmyslu. Zde se naopak situace měnila nepříznivým směrem díky rostoucí konkurenci ze zahraničí. Zjednodušený byl i export a import, a tím snadnější přístup dovozců do země.(WOKOUN, ČERVENÝ, 2008)

Piva se v letech po vstupu do EU skutečně vyvezlo větší množství, než bylo v minulých letech. V roce 2006 se na základě informací ČSU vyvezlo kolem 3,5 tisíce hl. piva, to je o 14% více než v roce 2005 a vývoz piva se každoročně zvyšuje, tedy zvyšuje se i zahraniční poptávka po něm. Největšími vývozci piva byly tradičně velké

pivovary s velkým objemem produkce a jsou to *Plzeňský Prazdroj a.s., pivovar Staropramen a.s., Budvar n. p. a KP Krušovice a.s.* nejvíce vývozu piva míří do Německa, Slovenska, Anglie a Spojených států amerických a Švédska (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2006 [cit. 1. 12. 2010])

Změny byly patrné i z hlediska importu. Vína se například v roce 2006 dovezlo 1 385 tis. hl. za 2,7 mld. Kč. Oproti roku 2005 se dovoz zvýšil v objemu o 8 % a z finančního hlediska o 6%. Z hlediska struktury celkového importu byl podíl bílého vína 44% a červeného 56%.

Největším dodavatelem vín do ČR byla Itálie a většina vín byla dovážena v sudech. Dalšími významnými dodavateli je Maďarsko a Španělsko a množství jimi dovezeného vína se oproti předchozímu roku nezměnilo. Export se v roce 2006 zvýšil v objemu o 42% oproti roku 2005 a největším příjemcem českého vína bylo tradičně Slovensko, kam proudí 83% celkového exportu vína (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2006 [cit. 1. 12. 2010])

Tabulka 17.: Celkový vývoj dovozu a vývozu nápojů v letech 2000-2008

Rok	Vývoz celkem (mil. Kč)	Dovoz celkem (mil. Kč)	Saldo (mil. Kč)
2000	6 953,30	3 542,40	3 410,90
2001	7 146,70	3 972,80	3 173,90
2002	7 400,50	4 108,10	3 292,40
2003	7 415,60	4 806,60	2 609,00
2004	8 728,70	6 697,90	2 084,80
2005	8 935,40	7 222,80	1 712,60
2006	10 055,90	8 010,30	2 045,60
2007	12 213,60	9 540,00	2 673,60
2008	12 787,80	9 786,10	3 001,70

Zdroj: Statistická ročenka 2009, PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2008 [cit. 1. 12. 2010]

Poznámka: data vždy k 31.12.

Z hlediska produkce nealkoholických nápojů a spotřeby obyvatelstva je tuzemský trh poměrně malý, je zde množství výrobků a není velká možnost hledat nevyplněné mezery v trhu. Na druhé straně by si měl český spotřebitel uvědomit, že koupí českých výrobků podporuje celou českou ekonomiku a tím i sám sebe.

Shrnutím zahraničního obchodu, tedy porovnáním importu a exportu jako celku v období 2000-2008, je možno konstatovat meziroční kladné přírůstky jak v dovozu, tak i ve vývozu. Z celkového finančního porovnání je více nápojů vyvážených než dovážených a tento trend je doložen v tabulce č. 17.

Největších objemů vývozu nápojů bylo dosaženo v letech 2007 a 2008, kdy bylo vyvezeno alkoholických i nealkoholických nápojů za 12 787,8 milionů Kč. V těchto letech vývoz vysoce převyšuje dovoz (dovoz do ČR byl v roce 2007 - 9 540 milionů Kč a 2008 - 9 786 milionů Kč.) Dalším důležitým ukazatelem v této tabulce je výsledné saldo za jednotlivé roky. Výrazný pokles byl v roce 2005, kdy bylo výsledné roční saldo pouze 1 712,6 milionů Kč. To bylo zapříčiněno stagnujícím vývozem a na druhé straně rychleji rostoucím podílem dovozu. Možnou příčinou této stagnace v roce 2005 byl vstup České republiky do Evropské unie a s tím související zjednodušení dovozních podmínek do ČR. Za toto období bylo největší kladné saldo v roce 2000, kdy se pohybovalo okolo 3 410 mil. Kč (PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2008 [cit. 1. 12. 2010])

Dovoz a vývoz nápojů se v posledních 2 sledovaných letech mnoho neměnil. Pokud bych vzala v potaz vždy nejvíce dováženou a vyváženou složku z celého spektra nápojů, tak z vývozu je tímto artiklem pivo. A nejvíce dováženými produkty jsou nealkoholické nápoje.

V roce 2008 bylo z České republiky vyvezeno 3 810 tisíc hl. piva za 4 433 milionů Kč. Tento údaj je o více než 100 tisíc hl. vyšší než v předchozím roce. Největším příjemcem bylo tradičně Německo (okolo 50% celkového vývozu- 1 483 tis. hl. vyvezeného piva) Dalšími vývozními zeměmi byly v roce 2008 Slovensko- 637 tisíc hl. piva, Rusko – 299 tisíc hl. piva a následně Anglie, Švédsko a USA. (STATISTICKÁ ROČENKA, 2009) Ve všech sledovaných zemích vývoz stoupal, mimo Anglii, Švédska a USA kde hodnoty vývozu poklesly. Tedy lze v tomto segmentu vysledovat celkový vzrůst objemu vývozu.

Dovoz do České republiky je ve Statistických ročenkách sledován hlavně v oblasti dovozu vín a nealkoholických nápojů, kde rozhodující procento tvoří ochucené limonády. Dovoz vín mezi lety 2007 -2008 narostl z 153 524 tisíc l. na 164 566 tis. l. v roce 2008 za 3 650 mil. Kč. Zde byly největšími dovozci v roce 2008 Itálie (59 500tis l.), Španělsko (28 507 tis. l.), Slovensko (19 286 tis. l.), Maďarsko (17 292 tis. l.), Německo (6 916tis.l.) a Francie (6 681 tis. l.) Dovoz se oproti roku 2007 navyšoval hlavně ze Španělska, kde byl dovoz větší o 6 838 tis. l. a ze Slovenska, kde byl nárůst z 15 300 tis. l. na 19 286 tis. l. Ovšem dovoz od největšího dodavatele vín, tedy z Itálie, mezi těmito dvěma lety stagnoval a zůstával na relativně stejné úrovni. Vlivem stoupající tuzemské výroby klesá potřeba dovozu ze zahraničí. (STATISTICKÁ ROČENKA, 2009).

8. Vývoj a hodnocení nápojového trhu před a pod vlivem globální krize

V závěru se práce věnuje hodnocení nápojového průmyslu před a pod vlivem globální krize a možnostem budoucího rozvoje nápojového průmyslu. Pro posouzení možného rozvoje je nutno znát makroekonomickou situaci v současnosti a vývoj v minulých letech. Sledovány jsou ukazatele, jako je index spotřebitelských cen, zaměstnanost v oboru, ale také vývoj dovozu a vývozu zboží.

Tabulka 18.: Produkční ukazatele nápojového průmyslu 2006-2008

Ukazatel/rok (vždy rok 2005=100%)	2006	2007	2008
Index spotřebitelských cen (potravinařství)	98,60%	103%	110%
-nealkoholické nápoje	98,90%	101%	107%
-alkoholické nápoje	100,80%	103%	106%
Index cen výrobců:			
-potraviny a nealko nápoje	100,90%	105,60%	114,20%
-alkoholické nápoje a tabák	101,10%	111,50%	122,50%
-celkem nápoje	101,80%	106%	111,90%

Zdroj: Statistické ročenky 2007, 2008, 2009, CSU, Praha

Poznámka: data vždy k 31.12.

Ukazatele jsou zobrazeny v tabulce č. 18, ze které jasně vyplývá zvyšování spotřebitelských cen, hlavně cenové hladiny alkoholických nápojů. V ohledu na index cen výrobců je nejvyšší nárůst u alkoholických nápojů, které stouply o 22,5% od roku 2006. Toto je ještě více ovlivněno růstem spotřebních daní, které jsou na výrobky uvaleny. V důsledku to znamená pokles spotřebitelské poptávky, a tím snížení zisků vyrábějícím firmám.

Z hlediska možnosti rozšíření vývozu v budoucnosti je nutnost posoudit vhodnost určitých výrobků pro zahraniční trh a tím také preference spotřebitelů v cílové zemi. Pozitivní vliv na možnosti rozvoje v budoucnu, jak již bylo popsáno, měl samozřejmě vstup České republiky do EU a následně přijetí do Schengenského prostoru, tedy bezcelní zóny.

Pokud je hodnocen index průmyslové výroby nápojového průmyslu, jsou zde v posledních sledovaných letech zaznamenány klesající tendence, a to v roce 2008 až na 93,9% (100%=2005). Oproti rokům 2007, kdy byla 100% hranice překonána o 1,6% a v roce 2006 kdy byla překonána o 1,4%. Produkce se snižuje, stejně jako se snižuje výroba a spotřeba výrobků ve vyšších cenových kategoriích. Útlum způsobuje i pokles počtu pracovníků pracujících v potravinářském a nápojovém průmyslu. Stavby se od roku 2000 snížily z 140,4 tisíc až na 122,7 tisíc pracovníků v roce 2008. Znamená ztrátu

a stagnaci průmyslu, ale také zátěž pro celou ekonomiku ČR, vzniká větší převis na straně nabídky práce oproti poptávce. (STATISTICKÁ ROČENKA, 2009)

Snižující se počty pracovníků je možno porovnat s množstvím vyrobených výrobků v odvětví. Lze předpokládat, že čím více lidí je zde zaměstnáno, tím více se vyrobí produktů a zboží. Toto v nápojovém průmyslu neplatí, zde je možno vysledovat trend stálého úbytku pracovníků i přes stoupající výrobu. Pro průkaznost v roce 2008 přibývá celkové množství vyrobených výrobků ať je to pivo, víno nebo nealkoholické nápoje. Úbytky pracovníků v oboru znamenají na druhé straně úspory pro firmy a je zřejmé, že stoupá výkonnost pracovních sil a stoupají tržby za prodej výrobků. To je doloženo v tabulce č. 19.

Tabulka 19.: Základní ekonomické charakteristiky nápojového průmyslu v ČR

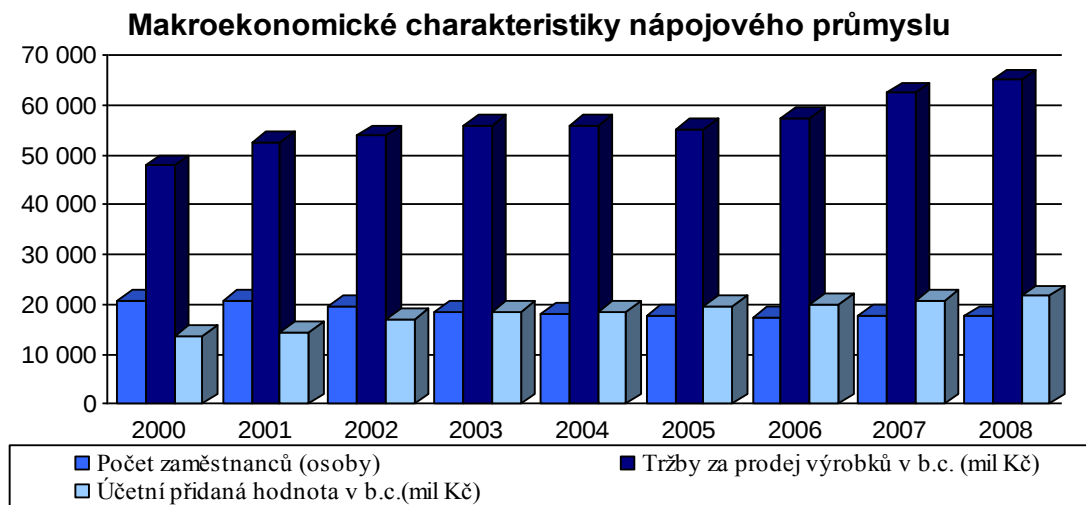
Rok	Počet zaměstnanců (osoby)	Tržby za prodej výrobků v b.c. (mil Kč)	Účetní přidaná hodnota v b.c.(mil Kč)
2000	20 744	47 937,40	13 702,90
2001	20 682	52 450,40	14 427,50
2002	19 577	53 864,90	16 927,20
2003	18 621	56 030,10	18 516,50
2004	18 144	55 816,30	18 499,10
2005	17 829	55 291,60	19 629,20
2006	17 451	57 294,10	19 939,10
2007	17 733	62 523,90	20 835,20
2008	17 615	65 110,00	21 715,90

Zdroj: PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2008 [cit. 1. 12. 2010]). STATISTICKÁ ROČENKA 2009 (data vždy k 31.12.)

Poznámka: data vždy k 31.12.

Z těchto statistických dat vyplývají následující hodnoty. Vedle klesajícího počtu pracovníků v nápojovém průmyslu jsou zde zobrazeny tržby za prodej vlastních výrobků a účetní přidaná hodnota v letech 2000-2008. Zde je možno doložit sledované trendy vývoje, na které jsem již v předchozích statistikách upozorňovala. Počet pracovníků od roku 2000 do roku 2008 klesl o více než tisíc osob. Oproti tomu tržby každoročně stoupaly, mimo roky 2004 a 2005, kdy, jak jsem již předesílala, jsme vstoupili do EU. V těchto letech se zvýšil dovoz, ale ne vývoz. To se projevilo i v roce 2004 v účetní přidané hodnotě, která je také klíčovým ukazatelem stavu nápojového průmyslu, a v tomto roce poklesla o 17,4 milionu Kč.

Graf č. 11:

Zdroj: PANORAMA POTRAVINÁŘSKÉHO PRŮMYSLU 2008 [cit. 1. 12. 2010], STATISTICKÁ ROČENKA 2009 (data vždy k 31.12.)

Je zde klasický model automatizace výrobních linek a producentských výroben. Tento trend je v současnosti ve všech odvětvích průmyslu. Z toho vyplývá snižování počtu pracovníků v celém průmyslu České republiky a přesun pracovníků do terciárního sektoru. Pokles nezapříčiňuje pokles tržeb a přidané hodnoty. Tyto ukazatele v roce 2008 stoupaly až na výsledných 65 110 mil Kč v tržbách za vlastní výrobky (dle metodiky MPO jsou to tržby za prodej vlastních hmotných a nehmotných výrobků externím dodavatelům) a 21 715,90 mil. Kč v účetní přidané hodnotě (dle metodiky MPO představuje rozdíl mezi výkony včetně obchodní marže a výkonovou spotřebou v b.c. (Metodické vysvětlivky, MPO [cit. 3. 11. 2010]) V tržbách za vlastní výrobky je nejmarkantnější nárůst mezi lety 2006-2007 kdy byl nárůst o 5229,8 mil Kč.

Výroba nápojů v posledních letech prochází neustálým vývojem, který je odrazem stávající celkové ekonomické situace na trhu a celkového stavu ekonomického systému v ČR. Pokud bych měla hodnotit souhrnný stav produkce, je nutno sledovat celková statistická data z Českého statistického úřadu. Po vyhodnocení těchto dat je patrná stoupající výroba a prodej alkoholických nápojů. Vína v této statistice zauímají významnou pozici a je zde patrný nárůst produkce, a to hlavně u bílých vín z tuzemských pěstitelských oblastí. (STATISTICKÁ ROČENKA, 2008, 2009)

V oblasti alkoholických nápojů tvoří významnou složku výroba a produkce piva. Pokles produkce a hlavně pokles prodeje piva je zapříčiněn ekonomickými faktory, jako je zvýšení spotřební daně na půllitr piva a tím i zdražení pro konečného spotřebitele.

I přes tento pokles je pivovarnický sektor jednoznačně největším a nejvýkonnějším sektorem jak v alkoholických, tak i nealkoholických nápojích a je považován za nejstabilnější sektor nápojového průmyslu.

(STATISTICKÁ ROČENKA 2008, 2009)

Vzrůstající objem produkce výroby v posledních sledovaných letech ukazuje příznivý vývoj do budoucnosti a tím možnost kladných prognóz z hlediska dalšího nárůstu produkce. Dá se říci, že přihlédnutím k současnému vývoji v oblasti jak alkoholických, tak i nealkoholických nápojů je zde možnost růstového potenciálu a expanze hlavně u nealkoholických nápojů a minerálních vod s přidaným cukrem nebo jiným náhradním sladidlem. Toto je možno sledovat z vývoje produkce a tržeb za poslední 3 roky.(STATISTICKÁ ROČENKA 2007,2008,2009)

8.1. Ukazatele budoucího rozvoje nápojového průmyslu

V současnosti je zhoršená situace na trhu v důsledku globální krize, ale z vypovídajících statistických ukazatelů je zřejmé, že vliv této krize je patrnější v jiných odvětvích průmyslu a nápojovému průmyslu jako celku, se dotknul pouze okrajově. Tato ekonomické krize je znatelná pouze ve zvýšené oblíbenosti levných sycených vod hypermarketů a potravinářských řetězců. Tyto pitné vody jsou o více než polovinu levnější než tradiční minerální vody a monetární hledisko se pro spotřebitele stává stále důležitější. Zde kvantita vítězí nad kvalitou.

Pokud je rozvoj nápojového průmyslu posuzován z budoucího demografického vývoje počtu obyvatel v České republice, je možno očekávat postupné snižování absolutního objemu spotřeby nápojů v důsledku snižování počtu obyvatelstva.

Problémem nápojového průmyslu v současnosti, je stagnující tuzemská poptávka, na kterou má vliv stagnující ekonomika. Pro udržení stávajícího standartu firem je nutno v budoucnosti nahradit tuto stagnující tuzemskou poptávku rozšířením exportu, rozvíjet pestrost produkce a podporovat malé podniky ve výrobě nápojů. Českému nápojovému průmyslu by pomohla významnější kampaň národních značek, jak v zahraničí, tak i na tuzemském trhu.

Z hlediska financování podnikání v budoucnosti, by se čeští podnikatelé měli zaměřit a využívat podpory ze Strukturálních fondů EU pro rozvoj podnikání a inovace, ale i podpory určené na zmiňované ekologické zemědělství (toto se týká zejména vinařství).

Nápojový průmysl jako celek prochází krizí jako ostatní obory průmyslu České republiky, ovšem zde se tato situace nepromítla tak jako v jiných složkách průmyslu. Je zde v budoucnosti možnost rozšiřování produkce, ovšem pravděpodobnější je zachování na stávající výši. Tento průmysl se ostatně jako všechny složky průmyslu, musí potýkat se zahraniční konkurencí, která svými levnějšími dováženými výrobky konkuruje a konkurovat bude domácím výrobcům nápojů.

9. Závěr

Závěrem bakalářské práce je shrnutí cílů deklarovaných v úvodu a celkové struktury práce, ale také zhodnocení pracovní hypotézy, která byla touto prací zodpovězena. Cílem bylo popsat vývoj a strukturu nápojového průmyslu s důrazem na 90. léta 20. století a zdokumentovat současný stav a lokalizaci produkce nápojů.

V úvodu práce je popsán transformační vývoj a ekonomické fáze v 90. letech 20. století, pro lepší uvedení a pochopení stávající situace na trhu s nápoji. Následně se práce zaměřila na vývoj nápojového průmyslu (v některých případech potravinářského - z důvodů nedostatku dostupných dat) v jednotlivých obdobích. Tato část práce byla rozdělena na 3 základní období, které tvořili i základní historické etapy.

V první sledované části bylo zaznamenáno zvýšení produkce lihovarů a to zejména po roce 1919, ale celkový nápojový průmysl před 2. světovou válkou stagnoval, kvůli odlišnému zaměření zdrojů a ekonomiky. Mezi lety 1945-1989 vykazoval sledovaný průmysl rychlý růst a to se zejména týkalo růstu výroby piva a to v začátku sledovaného období. Potravinářský průmysl v těchto letech začíná být potlačován preferovaným těžkým průmyslem a ztrácí své prvenství co do procentuálního podílu výroby hospodářství. Dále značná část textu bakalářské práce byla věnována sledování a analýze dat v období po roce 1989, tedy v počáteční fázi transformace ekonomiky a vývoji produkce jednotlivých segmentů nápojového průmyslu jejich nejvýznamnější firmy a lokalizaci produkce na území České republiky.

Zde v závěru je rekapitulace jednotlivých popisovaných nápojů a jejich nedůležitější vývoj.

V produkci piva byly zaznamenány významné poklesy v letech 1991 a 1993 a následný růst až do roku 1997. Ovšem pivovarnictví vykazuje stabilní produkci a nebyly zaznamenány významnější odchylky v objemu produkce. Nejproduktivnějším pivovarem byl tradičně Plzeňský podnik a.s. Ovšem produkce piva vykazuje v celkovém porovnání výstavů do současnosti relativně shodné objemy produkce a tvoří i v současnosti největší podíl co do objemu produkce nápojů.

Co se týče produkce vína, byl největší objem zjištěn ve zlomovém roce 1989 a od následujícího roku klesal objem produkce, až do roku 1996, kdy byl zaznamenán růst, ale také následný strmý pokles v pozdějších letech. K nárůstu produkce docházelo

až od roku 2001. Produkce českého vinařství nedokáže ani pokrýt tuzemskou spotřebu. Největší firmou posledních let se stala společnost Bohemia Sekt a.s.

Lihoviny vykazovaly celkovou maximální produkci v roce 1992 a tohoto objemu produkce již v následujících letech nedosáhly, naopak produkce stagnuje a nedosahuje produkce ze začátku 90. let. V tomto segmentu je nejproduktivnější firmou STOCK Plzeň a.s.

Nealkoholické nápoje byly po roce 1989 nejrychleji rostoucím segmentem nápojového průmyslu. Co se týká minerálních vod, významný růst produkce byl zaznamenán od roku 1993 až do roku 2005, kdy nastalo mírné snižování, které se v současnosti opakuje. Nejproduktivnější firmou byly Karlovarské minerální vody.

Maximální vzrůst produkce byl zaznamenán hlavně u ostatních nealkoholických nápojů, kde přes mírnou stagnaci produkce do roku 1993, byl zaznamenán růst a v letech 2006 a 2008 byla překročena celková produktivita pivovarů. Stabilně nejsilnějším podnikem se stala společnost Coca-cola HBC a.s.

V celkové produkci nápojů po roce 1989 lze sledovat klesající tendenci v důsledku restrukturalizace ekonomiky a šoku z nastalé změny a následné oživení na začátku 20. století, toto se ovšem netýkalo všech nápojů. Sledováním jednotlivých produktů nápojového průmyslu mezi lety 1989-2009, je zřejmý rozvoj jednotlivých segmentů a to zvláště nealkoholických nápojů. V oblasti alkoholických nápojů zaujímá největší procento trhu co do množství produkce a spotřeby, samozřejmě pivo, jehož výstavy výrazně převyšují ostatní alkoholické nápoje. S ohledem na tyto zjištěné skutečnosti je nutno konstatovat, že je možno na předdeslanou hypotézu odpovědět kladně.

Jednotlivé druhy nápojů a jejich lokalizace na území České republiky byly analyzovány v další sledované části, zde byly specificky uvedeny jednotlivé firmy nápojového průmyslu, dále stav a produkce výrobních surovin, jako je vinná réva a chmel, ale i vývěry minerálních vod.

Rozhodujícím faktorem v nápojovém průmyslu je i stav exportu a importu v další části této práce. Sledováním zahraničního obchodu bylo zjištěno v posledních letech nezanedbatelné zvýšení vývozu a tím i zvyšování výsledného salda. Je zde shledán možný rozvojový potenciál, co se týče oblasti exportu a tím navyšující se přírůstky produkce v budoucnosti, které mohou vést k celkovému rozvoji nápojového průmyslu při zachování stávající tendence vývoje.

Pokud se ovšem zachovají stávající demografické tendence, tedy snižování počtu obyvatel a tím i snižování absolutní poptávky po nápojích, budou firmy nuceny přistupovat k razantnějším úsporným opatřením než dosud. Dnešní situace v nápojovém průmyslu, jak je hodnoceno v závěru práce, je samozřejmě ovlivněna důsledky globální krize, ovšem je nepravděpodobné, že by se snížil objem spotřeby nápojů. Vliv je spíše znatelný v nákupu levnějších druhů nápojů. Tímto klesají tržby za výrobky a vede to k nutnosti úsporných opatření podniků.

Znakem fungujícího celkového hospodářství a ekonomiky je vyvážená skladba průmyslu, pokrývající zcela nebo alespoň z většiny potřeby obyvatelstva. Tento požadavek nápojový průmysl splňuje a tím také přispívá k udržení stávajícího chodu ekonomiky, tvorbě HDP (i když v malé míře) a rozvoji celkové ekonomiky České republiky. Proto lze závěrem konstatovat, že současný stav nápojového průmyslu se dá charakterizovat jako vysoce technologicky vyspělý s širokým zemědělským zázemím (které je důležité pro kvalitní výrobní suroviny) a kvalifikovanou pracovní silou, která je schopna ve většině případů uspokojit tuzemskou poptávku.

10. Seznam použité literatury

Knižní publikace

- [1] *Atlas Československé socialistické republiky* (1966): Praha: Československá akademie věd: Ústřední správa geodézie a kartografie, 58s.
- [2] *Atlas republiky Československé* (1935): Praha: Orbis, 37 s.
- [3] BOHÁČKOVÁ, I., BROŽOVÁ I., JENÍČEK, V. (2004): *Ekonomika agrárního sektoru*, Praha:ČZU CREDIT, 158s. ISBN 80-213-1084-7
- [4] HÄUFLER, V.(1984): *Ekonomická geografie Československa*, Praha: Academia, ISBN 21-110-84
- [5] HÄUFLER, V., KORČÁK J., KRÁL V. (1960): *Zeměpis Československa*. Praha: Československá akademie věd, 667s.
- [6] HEJTMAN, P. (2002): *Základy pro porozumění tržní ekonomice*, České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, ISBN 80-7040-577-5
- [7] JENÍČEK, V. a KOL. (1991): *Agrární politika v tržní ekonomice*. Praha:Československá akademie zemědělská, 125s.
- [8] JONÁŠ, J. (1997): *Ekonomická transformace v České republice, makroekonomický vývoj a hospodářská politika*. Praha:MANAGEMENT PRESS, 207s. ISBN 80-85943-22-0
- [9] MALEŘ, J.,(1996): *Výroba nápojů*, Praha:Institut výchovy a vzdělání Ministerstva zemědělství ČR v Praze, 43s ISBN 80-7105-095-4
- [10] MIŠTERA, L. (1983): *Ekonomická geografie Československé socialistické republiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 415 s.
- [11] PŮLPÁN, K. (1993): *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990*, Praha: Karolinum, 302s. ISBN 80-7066-786-9
- [12] PRŮCHA, V.(2004): *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. I. díl, Období 1918-1945*. Brno: Doplněk, 578s ISBN 80-7239-147-X

- [13] PRŮCHA, V.(2009): *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. 2. díl, Období 1945-1992*, Brno: Doplněk, 1002 s. ISBN 978-80-7239-228-5
- [14] ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA 1945-1980, SEVT, 1982, Kolektiv autorů
- [15] *Přehled základních ukazatelů o vývoji národního hospodářství ČSSR (1970-1987)*, Federální statistický úřad, Praha, 1988,
- [16] *20 let rozvoje československého průmyslu*, (1965): Knižnice ústředního úřadu státní kontroly a statistiky, Praha , SEVT , Kol. autorů
- [17] ŠKODOVÁ PARMOVÁ, D.(2006): *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 230s. ISBN 80-7040-886-3
- [18] ŠULC, Z.(1993): *Hospodářská politika* Praha:CONSUS, 163 s.
- [19] TOUŠEK, V., VANČURA, M. (1996): *Aktuální problémy ČR. Díl 1., Průmysl. Část 1*. Ostrava: Scholaforum, 27s
- [20] VANČURA, M., (2002): *Transformace průmyslové výroby v České republice v 90. letech*. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Brno, 160 s.
- [21] VENCOVSKÝ, F. (2003): *Vzestupy a propady československé koruny: historie československých měnových poměrů 1918-1992*. Praha: Oeconomica, 227 s. ISBN 80-245-0497-9
- [22] WOKOUN, R., ČERVENÝ, M. (2008): *Ekonomika v prostoru-svět, střední Evropa, EU, OECD, ČR*, Praha: Linde a.s, 189s. ISBN 978-80-7201-698-3
- [23] ŽÍDEK, L. (2007): *Dějiny světového hospodářství*. Plzeň: Aleš Čeněk, 391 s. ISBN 978-80-7380-035-2
- [24] *Statistická ročenka České a Slovenské federativní republiky 1990. Federální statistický úřad, Český statistický úřad, Slovenský štatistický úrad*. Praha : SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1990. 740 s.
- [25] *Statistická ročenka České a Slovenské federativní republiky 1991. Federální statistický úřad, Český statistický úřad, Slovenský štatistický úrad*. Praha : SEVT, 1991. 745 s. ISBN 80-7049-016-0.

- [26] *Statistická ročenka České a Slovenské federativní republiky 1992. Federální statistický úřad, Český statistický úřad, Slovenský statistický úřad.* 1. vyd. Praha: SEVT, 1992. 735 s. ISBN 80-7049-041-1.
- [27] *Statistická ročenka České republiky 1993. Český statistický úřad.* Praha: Český spisovatel, 1993. 441 s. ISBN 80-202-0453-9.
- [28] *Statistická ročenka České republiky 1994. Český statistický úřad.* Praha: Český spisovatel, 1994. 504 s. ISBN 80-202-0524-1.
- [29] *Statistická ročenka České republiky 1995. Český statistický úřad.* Praha: Český spisovatel, 1995. 626 s. ISBN 80-202-0568-3.
- [30] *Statistická ročenka České republiky 1996. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 1996. 707 s. ISBN 80-7183-061-5.
- [31] *Statistická ročenka České republiky 1997. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 1997. 711 s. ISBN 80-7183-105-0.
- [31] *Statistická ročenka České republiky 1998. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 1998. 743 s. ISBN 80-7223-097-2.
- [32] *Statistická ročenka České republiky 1999. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 1999. 725 s. ISBN 80-7223-182-0.
- [33] *Statistická ročenka České republiky 2000. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2000. 759 s. ISBN 80-7223-343-2.
- [34] *Statistická ročenka České republiky 2001. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2001. 773 s. ISBN 80-7223-614-8.
- [35] *Statistická ročenka České republiky 2002. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2002. 795 s. ISBN 80-7223-760-8.
- [36] *Statistická ročenka České republiky 2003. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2003. 739 s. ISBN 80-250-0195-4.
- [37] *Statistická ročenka České republiky 2004. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2004. 783 s. ISBN 80-250-0853-3.
- [38] *Statistická ročenka České republiky 2005. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2005. 816 s. ISBN 80-250-1080-5

[39] *Statistická ročenka České republiky 2006. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2006. 800 s. ISBN 80-250-1258-1

[40] *Statistická ročenka České republiky 2007. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2007. 784 s. ISBN 978-80-250-1515-5

[41] *Statistická ročenka České republiky 2008. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2008. 796 s. ISBN: 978-80-250-1735-7

[42] *Statistická ročenka České republiky 2009. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2009. 808 s. ISBN 978-80-250-1948-1

[43] *Statistická ročenka České republiky 2010. Český statistický úřad.* Praha : Scientia, 2010 780 s. ISBN 978-80-250-2033-3

Internetové zdroje

[1] Agrární portál [on line]. Vývoj trhu výrobců lihovin v ČR pod vlivem globalizace. HNÍZDIL B. 2000, . [cit. 15.11.2010] Dostupné na :
<www.agris.cz/vyzkum/detail.php%3Fid%3D101582%26iSub%3D566%26PHPSESSID%3Da3+Vývoj+produkce+firem+19921999&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a&source=>>

[2] Český svaz pivovarů a sladoven [on line]. Pivovarství a sladařství v českých zemích. [cit. 3.12.2010] Dostupné na www: <<http://www.cspas.cz/pivo.asp?lang=1>>

[3] Český svaz pivovarů a sladoven (tisková zpráva) [on line]. Cena alkoholu není klíčovým kritériem při rozhodování o jeho nákupu a Evropané preferují výchovu k odpovědné konzumaci alkoholu před restrikcemi [cit. 8. 12. 2010] Dostupné na: <<http://www.cspas.cz/index2.asp?KatId=36&DatId=763&Archiv=>>>

[4] Český statistický úřad [on line]. Změny ve struktuře jednotlivých sekcí a oddílů ve srovnání dle OKEČ a CZ-NACE [cit. 10.11.2010]. Dostupné na : <http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/zmeny_ve_strukture_jednotlivych_sekci_a_oddilu_ve_srovnani_dle_okec_a_cz_nace>

[5] Geologický ústav [on line]. Mapa minerálních vod. ČURDA,J.,1998.[cit. 21. 10. 2010] Dostupné na: <http://www.geology.cz/demo/cd_geocr500/stranky/p_minvod.html>

[6] Historie společnosti STOCK Plzeň a.s. [on line]. [cit. 15. 11. 2010] Dostupné na: <<http://www.stock.cz>>

[7] Historie společnosti Becherovka a.s. [on line]. [cit. 10. 12. 2010] Dostupné na: <<http://www.becherovka.cz>>

[8] HLADÍK, R., Zvýšení efektivnosti závodů sekundární distribuce obchodní komodity pivovaru Staropramen - Diplomová práce [on line] , Univerzita Pardubice, Dopravní fakulta Jana Pernera, 2008 [cit. 3.3.2011] Dostupné na : <<http://www.hdl.handle.net/10195/29042>>

[9] MF DNES [on line]. SŮRA J., LYSONĚK T. Svijany vydělaly na půllitru víc než Prazdroj, malé pivovary sílí. [cit.30.11.2010] Dostupné na: <http://ekonomika.idnes.cz/svijany-vydelaly-na-pullitru-vic-nez-prazdroj-male-pivovary-sili-p98-/ekonomika.aspx?c=A100728_185648_ekonomika_vel>

[10] Metodické vysvětlivky [on line]. s. 12 [cit. 2010-12-17]. Dostupné na: <<http://www.download.mpo.cz/get/29052/31513/334830/priloha024.pdf>>.

[11] MEZERA, J., MEJSTŘÍKOVÁ, L., POKORNÝ, V., PUTIČOVÁ, M. Panorama potravinářského průmyslu 2008 [on line] . Praha: Ministerstvo zemědělství, 2009. 110s. [cit. 1. 12. 2010] Dostupné na: <<http://www.eagri.cz> >

[12] MEZERA, J., MEJSTŘÍKOVÁ, L., POKORNÝ, V., PUTIČOVÁ, M. Panorama potravinářského průmyslu 2006 [on line] . Praha: Ministerstvo zemědělství, 2007, 115s. [cit. 25. 11. 2010] Dostupné na: <<http://www.eagri.cz> >

[13] MEZERA, J., MEJSTŘÍKOVÁ, L., POKORNÝ, V., PUTIČOVÁ, M. Panorama potravinářského průmyslu 2004 [on line]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2005 123s. [cit. 25. 11. 2010] Dostupné na: <<http://www.eagri.cz>>

[14] Ministerstvo zemědělství [on line]. Situační a výhledová zpráva réva vinná a víno (Duben 2010) Praha, 2010. [cit. 25. 11. 2010] Dostupné na: <http://eagri.cz/public/web/file/49959/VINO_duben_2010. >

[15] Potravinářský zpravodaj, č. 5 Ročník XI, 2010 [on line]. Pivovarníci a sladovníci jednali o budoucnosti tuzemského pivovarského sektoru. [cit. 6.12.2010] Dostupné na www: <<http://www.agral.cz/LinkClick.aspx?fileticket=ggUpIYFGLQc%3D&tabid=730&language=cs-CZ>>

[16] Tisková zpráva společnosti Poděbradka [on line]. [cit. 2. 12. 2010] Dostupné na: <<http://www.gist.cz/download/pdf/Podebradka.pdf>>

[17] Tisková zpráva Coca-cola HBC CZ [on line]. [cit. 21. 10. 2010] Dostupné na: <www.mobchod.cz/zpravy/ekonomika/coca-cola-HBC>

Pivovary [on line]. Historie pivovarnictví [cit. 25. 11. 2010] Dostupné na : <<http://www.pivovary.info.cz>>

- [18] Úřední věstník L039 2008 [on line]. [cit. 10. 12. 2010] Dostupné na: <http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:039:0016:01:CS:HTMLÚřední věstník L 039 , 13/02/2008 S. 0016 - 0054>
- [19] VĚŽNÍK, A., Školní vzdělávací programy [on line]. Vývoj hospodářství na území ČR do roku 1990. [cit. 20.11.2010] Dostupné na [www :](http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=236) <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=236>
- [20] Vína z Moravy, vína z Čech [on line]. Adresář vinařů. [cit. 20. 11. 2010] Dostupné na: <http://www.wineofczechrepublic.cz> >
- [21] Vína z Moravy, vína z Čech [on line]. Oblasti a vinaři. [cit. 20. 11. 2010] Dostupné na: <http://www.wineofczechrepublic.cz> >
- [22] VYHLÁŠKA Ústřední komise lidové kontroly a statistiky ze dne 30. června 1965 o zavedení a využívání jednotné klasifikace průmyslových oborů a výrobků a jednotné klasifikace v zemědělství a v lesnictví č. 71/1965 Sb. [on line]. [cit. 22..11.2010] Dostupné na [www:](http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d400720e7d?OpenDocument) http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d400720e7d?OpenDocument
- [23] Výroční zpráva STOCK Plzeň a.s. 2006 [on line]. [cit. 8. 12. 2010] Dostupné na: http://nb.vse.cz/iom/soubory/praktika/Stock/Stock_VZ_2006.pdf

Seznam použitých zkratk:

ČSU – Český statistický úřad

ČSPS – Český svaz pivovarů a sladoven

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MZ – Ministerstvo zemědělství

SPZI – Státní zemědělská a potravinářská inspekce

ÚKZÚK - Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

Seznam grafů:

Graf č. 1. : Index průmyslové výroby mezi lety 1985- 1991

Graf č. 2. : Produkce nápojů 1989-1999

Graf č. 3. : Průměrná produkce nápojů 1989-2009 (data vždy k 31.12.)

Graf č. 4. : Průměrná produkce nápojů 1989-2009 (data k 31.12.)

Graf č. 5.: Produkce piva 1989-2009 (data vždy k 31.12.)

Graf č. 6. : Produkce vína 1989-2009 (data vždy k 31.12.)

Graf č. 7. : Plocha vinic a sklizně 1989-2007

Graf č. 8. : Vývoj lihovarnických firem mezi lety 1992-1999

Graf č. 9. : Produkce lihovin a destilátů 1989-2009 (data vždy k 31.12.)

Graf č. 10. : Výroba nealkoholických nápojů 1989-2009 (data vždy k 31.12.)

Graf č. 11. : Makroekonomické charakteristiky nápojového průmyslu

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1. : Vývoj HDP a průmyslové výroby (1990-2000)

Tabulka č. 2. : Podíl potravinářského průmyslu v celkové průmyslové výrobě: (v %)

Tabulka č. 3. : Průměrný počet dělníků mezi lety 1948-1960 (uvedeno v tis. osob)

Tabulka č. 4. : Výroba vybraných odvětví potravinářského průmyslu (rok 1948=100%)

Tabulka č. 5 : Index průmyslové výroby (1970=100%)

Tabulka č. 6. : Výroba nápojů mezi lety 1989-1999

Tabulka č. 7. : Největší závody vyrábějící lihoviny (k 31. 12. 1989)

Tabulka č. 8. : Koncentrované podniky pivovarského průmyslu (k 31. 12. 1989)

Tabulka č. 9.: Výroba nápojů mezi lety 1989-2009 (data vždy k 31.12)

Tabulka č. 10. : Závody s největším počtem zaměstnanců v pivovarnictví 1989 a 1999

Tabulka č. 11. : Největší pivovary v ČR podle výstavu v roce 2000

Tabulka č. 12. : Pivovarnictví v roce 2009 (data k 31. 12. 2009)

Tabulka č. 13. : Export piva 2007,2008

Tabulka č. 14: Chmelnice a pivovarnictví 2003-2008

Tabulka č. 15. : Vývoj produkce a výměry vinic v ČR (1989-2007)

Tabulka č. 16. : Vývoj produkce největších lihovarnických firem 1992-1999

Tabulka č. 17. : Celkový vývoj dovozu a vývozu nápojů v letech 2000-2008

Tabulka č. 18. : Produkční ukazatele nápojového průmyslu 2006-2008

Tabulka č. 19. : Základní ekonomické charakteristiky nápojového průmyslu v ČR

Seznam map a obrázků:

Mapa č. 1. : Lokalizace pivovarů v okresech České republiky

Mapa č. 2. : Prostorové rozmístění vinařství v okresech České republiky

Mapa č. 3. : Prostorové rozmístění výrobců destilátů v okresech České republiky

Obrázek č. 1. : Oblasti pramenišť minerálních vod

Příloha: I. Přehled pivovarů-bez minipivovarů (k 31.12.2009)

Pivovar	Poloha
1. Pivovar Ferdinand a.s.	Benešov
2. Starobrna (vlastník Královský pivovar Krušovice)	Brno
3. Pivovar Broumov spol.s.r.o.	Broumov - Olivětín
4. Pivovar Herold a.s.	Březnice
5. Pivovar Černá Hora a.s.(vlastník K Brewery Trade, a. s.)	Černá Hora
6. Českobudějovický Budvar n.p. (vlastník stát)	České Budějovice
7. Českobudějovický Měšťanský pivovar a.s. (maj. Akc.Jan Diviš)	České Budějovice
8. Pivovar Eggenberg a.s.	Český Krumlov
9. Pivovar Dalešice, a.s.(major.akc.: Archatt Památky s.r.o.)	Dalešice
10. Staročeský pivovárček Dobruška, s.r.o. (IMEX Premium)	Dobruška
11. Pivovar Hanušovice (vlastník Pivovar Holba a.s.)	Hanušovice
12. Měšťanský pivovar Havlíčkův Brod a.s.	Havlíčkův Brod
13. Pivovar Hlinsko (vlastník K Brewery Trade, a. s.)	Hlinsko
14. Pivovar Humpolec (Pivovar Bernard a.s.)	Humpolec
15. Pivovar Chodovar (vlastník Chodovar spol. s r.o.)	Chodová Planá
16. Pivovar Chotěboř s.r.o. (Ross Holding a.s.)	Chotěboř
17. Pivovar Jihlava (vlastník K Brewery Trade, a. s.)	Jihlava
18. Pivovar Kácov (vlastník Pivovar Hubertus, a.s.)	Jkácov
19.Pivovar Klášter Hradiště nad Jizerou (vlastník K Brewery Trade a. s.)	Klášter Hradiště nad Jizerou
20. Pivovar Kout na Šumavě (vlastník Jan Skala)	Kout na Šumavě
21. Pivovar Krušovice (Heineken CZ a.s.)	Krušovice
22. Pivovar Litovel a.s. (nejv.akc.: PMS a.s.)	Litovel
23. Pivovar Rohozec a.s. (vlastník Pivovar Svijany a.s.)	Turnov
24. Pivovar Náchod (vlastník LIF a.s.)	Náchod
25. Pivovar Nová Paka a.s. (major.akc.: Isobuilding Praha a.s.)	Nová Paka
26. Pivovar Nošovice (vlastník Plzeňský Prazdroj a.s.)	Nošovice
27. Pivovar Nymburk spol.s r.o. (jediný společník: Ing.Pavel Benák)	Nymburk
28. Svatováclavský pivovar Originál (vlastník Colonel group s.r.o.)	Olomouc
29. Pivovar Ostravar (vlastník pivovary Staropramen a.s.)	Ostrava
30. Pivovar Pardubice a.s.	Pardubice
31. Pivovar Poutník (vlastník DUP - družstvo Pelhřimov)	Pelřimov
32. Plzeňský Prazdroj a.s. (vlastník SABMiller plc.)	Plzeň
33. Pivovarský dvůr Plzeň (vlastník Lukrécus a.s.)	Plzeň
34. Pivovar Polička a.s.	Polička
35. Pivovar Staropramen a.s. (major.akc.: Interbrew, Belgie)	Praha
36. Školní pivovar Praha- Suchdol (vlastník Česká zemědělská univerzita)	Praha
37. Pivovar Protivín (vlastník K Brewery Trade, a. s.)	Protivín
38. Pivovar Zubr a.s.	Přerov
39. Pivovar Rakovník (vlastník Willgrade ENGINEERING LIMITED)	Rakovník
40. Pivovar Strakonice a.s. (vlastník město Strakonice)	Strakonice
41. Pivovar Svijany a.s. (holding LIF)	Svijany
42. Pivovar Krakonoš spol. s r.o.	Trutnov
43. Pivovar Regent a.s. (vlastník Ferdinand a Václav Staskovi)	Třeboň
44. Pivovar Janáček (vlastník K Brewery Trade, a. s.)	Uherský Brod
45.Pivovar Zlatopramen (vlastník Heineken CZ a.s.)	Krásné Březno
46. Pivovar Břežňák (vlastník Heineken CZ a.s.)	Krásné Březno
47. Pivovar Velké Popovice (vlastník skupina SABMiller)	Velké Popovice
48. Pivovar Vratislavice nad Nisou (vlastník Pivovar Hols a.s.)	Liberec
49. Pivovar Vysoký Chlumeč (vlastník K Brewery Trade, a. s.)	Vysoký Chlumeč
50. Pivovar Vyškov (vlastník Jihomoravské pivovary a.s.)	Vyškov
51. Pivovar Žatec s.r.o. (vlastník Kordoni Holdings Limited)	Žatec

Zdroj:www.pivnoinfo.cz [cit. 11.11.2010]

